

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КРИВОРІЗЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Факультет мистецтв

Кафедра методики музичного виховання, співу та хорового диригування

«Допущено до захисту»

В. о. завідувача кафедри

_____ Ракітянська Л.М.

Реєстраційний № _____

« ____ » _____ 2024 р.

« _ » _____ 2024 р.

УПРОВАДЖЕННЯ ПРИНЦИПУ НАСТУПНОСТІ
В МУЗИЧНОМУ ВИХОВАННІ ДІТЕЙ
ДОШКІЛЬНОГО І МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ

Кваліфікаційна робота
студентки групи ЗММм-23
ступеня вищої освіти «магістр»
спеціальності 014.13 Середня
освіта (Музичне мистецтво)
Іванової Олени Миколаївни

Керівник: кандидат педагогічних
наук, доцент Любар Р.О.

Оцінка:

Національна шкала _____

Шкала ECTS _____ Кількість балів

Шкала ECTS _____ Кількість балів

Голова ЕК _____

Члени ЕК _____

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ВПРОВАДЖЕННЯ ПРИНЦИПУ НАСТУПНОСТІ.....	6
1.1. Принципи навчання	6
1.2. Принцип наступності в музичному вихованні дітей	12
1.3. Вікові особливості дітей дошкільного і молодшого шкільного віку.....	20
Висновки до 1 розділу.....	31
РОЗДІЛ 2. ПРАКТИЧНА РОБОТА З УПРОВАДЖЕННЯ ПРИНЦИПУ НАСТУПНОСТІ У МУЗИЧНОМУ ВИХОВАННІ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО І МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ.....	33
2.1. Основні положення дослідної роботи з упровадження принципу наступності у закладах дошкільної та загальної середньої освіти.....	33
2.2. Розробка та апробація програми реалізації принципу наступності в музичному вихованні дітей дошкільного і молодшого шкільного віку.....	35
2.3. Аналіз проведеної дослідної роботи.....	45
Висновки до розділу 2.....	52
ВИСНОВКИ.....	55
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....	58
ДОДАТКИ.....	67

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. В Концепції Нової української школи визначені ключові компетентності та наскрізні вміння, які формують «фундамент» для успішної самореалізації учня як особистості, громадянина та фахівця [33]. Для реалізації цих концепцій та наскрізних вмінь перед вихователями, вчителями, педагогами та батьками постає одне завдання – це плідна співпраця. Така взаємодія не можлива без впровадження принципу наступності в навчанні, вихованні та розвитку креативної, творчої особистості на всіх етапах цього складного процесу. Послідовність в умовах безперервної освіти – важливе завдання сучасної школи.

Проблему наступності вивчали педагоги в різні часи. Й. Герbart, Я. А. Коменський, Й.-Г. Песталоцці, А. Макаренко приділяли велику увагу проблемі наступності.

Багатьма вченими розглядалося питання наступності в вітчизняному освітньому середовищі. Педагоги-практики зробили значний внесок у висвітлення даної проблеми. Професійну підготовку майбутніх фахівців в цьому напрямку досліджували В. Кузь, І. Ліпчевська, Н. Лубенець, В. Мадзігон, О. Мороз, І. Перережко, О. Половіна, О. Савченко, В. Сухомлинський, К. Ушинський та ін.

Проблеми наступності в роботі дошкільного навчального закладу і закладу загальної середньої освіти піднімаються в педагогічній науці України і зарубіжжя в роботах науковців Т. Єрофєєвої, В. Ликової, А. Кошель, І. Карабаєвої та ін. У своїх працях вчені звертають увагу на концептуальні та технологічні підходи, спрямовані на вдосконалення послідовних логічних зв'язків у процесі навчання, що включає подолання суперечностей між ключовими напрямками навчання та виховання на суміжних вікових етапах, які визначають успіх подальшого гармонійного розвитку дитини.

Модельна навчальна програми «Мистецтво» для 5-6 класів, яка впроваджується в закладах загальної середньої освіти з 2021 року в рамках

Нової української школи, автори якої Л. Масол та О. Просіна, передбачає наступність між початковою і базовою освітою. Програми, що забезпечують впровадження наступності при переході від однієї ланки до наступної, а саме: між дошкільним закладом та початковою школою застосовується на практиці не в повній мірі. Саме цим був зумовлений вибір теми даного дослідження.

Мета дослідження – розробити та впровадити в освітній процес закладу загальної середньої освіти (дошкільний підрозділ і початкова школа) програму реалізації принципу наступності в музичному вихованні дітей дошкільного і молодшого шкільного віку.

Завдання дослідження:

1. Проаналізувати науково-методичну літературу з проблеми впровадження принципу наступності у музичному вихованні дітей дошкільного і молодшого шкільного віку.
2. Дослідити принципи музичного виховання дошкільного та молодшого шкільного віку.
3. Визначити стан проблеми в практиці закладу загальної середньої освіти.
4. Розробити програму реалізації принципу наступності в музичному вихованні дітей дошкільного і молодшого шкільного віку.
5. Дослідити ефективність розробленої програми.

Об'єкт дослідження – освітній процес в дошкільних закладах та в закладах загальної середньої освіти.

Предмет дослідження – принцип наступності в музичному вихованні дітей дошкільного і молодшого шкільного віку.

Для розв'язання поставлених завдань, досягнення мети в роботі використано комплекс **методів наукового дослідження:**

- *теоретичних:* аналіз психолого-педагогічної літератури, методичної літератури з проблеми дослідження, узагальнення;
- *емпіричних:* педагогічне дослідження, бесіда, опитування, творчі завдання, навчальна гра;

- *математичних*: перевірка дослідження за допомогою кількісної та якісної обробки даних для з'ясування достовірності результатів дослідження.

Апробація дослідження проходила в Дніпровській гімназії № 125 м. Дніпро (в дошкільному підрозділі закладу та в 1 класі).

Практичне значення одержаних результатів: результати дослідження можуть бути використані в освітньому процесі закладів дошкільної та загальної середньої освіти, а також у процесі підготовки вчителів та викладачів музичного мистецтва. Основні положення магістерської роботи відображено в статі:

Іванова О. Наступність – важливий аспект сучасної освіти. Актуальні проблеми мистецько-педагогічної освіти: зб. наукових праць. Вип.16 / ред. І. М. Власенко (відп. ред.), О. І. Шрамко, О. О. Петренко. Кривий Ріг: ФОП Маринченко, 2024. С. 30–32.

Структура роботи: дослідження складається зі вступу, двох розділів (у першому розділі три підрозділи, у другому розділі три підрозділи), висновків до розділів, загальних висновків, списку використаної літератури, додатків. Загальна кількість сторінок – 70. Загальна кількість використаної літератури – 82. Загальна кількість таблиць – 9, рисунків – 3.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ВПРОВАДЖЕННЯ ПРИНЦИПУ НАСТУПНОСТІ

1.1. Принципи навчання

Для розвитку освіти в Україні та її інтеграції до європейського освітнього простору здійснюється реформа, яка охоплює оновлення змісту, форм, методів і засобів навчання. Державна освітня політика орієнтована на гуманізацію навчального процесу, формування в учнів цілісного світогляду, життєвих цінностей та доброзичливого ставлення до оточуючого світу. Основні аспекти мистецької освіти в школі відображені в нормативно-правових документах, зокрема в Законі України «Про освіту» [23], Концепції «Нова українська школа» [33], Державному стандарті базової середньої освіти [19] в Базовому компоненті дошкільної освіти [5].

Зміни в освіті висувають нові вимоги до покращення музично-педагогічної освіти, зокрема щодо формування методологічної культури вчителя музичного мистецтва. Він має вміти ефективно реалізовувати нововведення Нової української школи, демонструючи свій професіоналізм та конкурентоспроможність на національному та європейському ринках праці. Сучасне суспільство очікує від учителя музичного мистецтва не лише високої професійної майстерності, а й уміння застосовувати наукові дослідження в мистецькій освіті, а також володіння високим рівнем методологічної культури.

Вчені здавна приділяли велику увагу обґрунтуванню принципів навчання. Перші спроби в цьому напрямку були зроблені такими педагогами, як Я. А. Коменський, Ж.-Ж. Руссо, І. Г. Песталоцці.

Поняття «принцип» (від лат. *principium*, що означає «початок», «основа») має давнє філософське походження і було вперше введене ще за

часів античності. Давньогрецький філософ Аристотель був одним із перших, хто використовував це поняття у своєму вченні. Він описував «принципи» як вихідні положення, на яких базується будь-яка наука чи знання, визначав принципи як початкові елементи або засади, які лежать в основі будь-якої системи мислення або природного процесу. Ця концепція згодом набула широкого застосування в різних галузях знань, таких як: логіка, етика, політика, педагогіка. Тому, можна сказати, що саме Аристотель став одним із перших філософів, хто систематично використав поняття «принцип» у своїх наукових і філософських працях, надавши йому провідного значення [4].

Основоположник сучасної наукової педагогіки, видатний чеський педагог і філософ XVII століття Я. А. Коменський систематизував і осмислив у своїх працях увесь досвід попереднього розвитку теорії та практики навчання і виховання молодого покоління. Педагог заклав основи сучасної педагогічної науки, запропонувавши принципи послідовності, природовідповідності й доступності в навчанні, а також ідею загального навчання для всіх дітей незалежно від соціального статусу. Одним із ключових аспектів у вченні Я. А. Коменського є питання про загальні принципи навчання. Він не лише наголосив на важливості їхнього використання в освітньому процесі, але й розкрив суть. Зокрема, висвітлив принципи наочності, усвідомленості та активності в навчанні, систематичності та послідовності, практичних вправ для міцного засвоєння знань і навичок, а також доступності навчального матеріалу для учнів [31].

Принципи освіти – це вихідні положення, на яких ґрунтується діяльність усієї системи освіти в Україні. У Законі «Про освіту» (ст. 6) закріплені такі основні принципи освіти [23]:

- доступність усіх форм і типів освітніх послуг, що надаються державою для кожного громадянина;

- рівні умови для кожної людини з метою повної реалізації її здібностей, таланту, всебічного розвитку; демократизм, пріоритетність загальнолюдських духовних цінностей;

- тісний зв'язок зі світовою та національною історією, культурою і традиціями;
- незалежність освіти від політичних партій, громадських і релігійних організацій;
- науковий, світський характер освіти;
- об'єднання з наукою і виробництвом;
- взаємозв'язок з освітою інших країн;
- безперервність і різноманітність освіти;
- поєднання державного управління і громадського самоврядування в освіті.

Дотримуватись цих принципів та реалізовувати їх мають усі заклади системи освіти в Україні у процесі своєї діяльності.

В Державному стандарті базової середньої освіти закладені основні положення та правила, які визначають організацію навчального процесу, що спрямовані на ефективне засвоєння знань, на формування навичок та розвиток особистості учнів і базуються на **принципах навчання**. Зазначимо основні із них [19]:

1. **Принцип науковості** – означає, що навчальний матеріал повинен відповідати сучасному рівню науки, бути достовірним та актуальним, надаючи учням можливість пізнавати навколишній світ через об'єктивні факти та закономірності.

2. **Принцип системності та послідовності** – означає, що навчання повинно будуватися у логічній послідовності, де наступний новий матеріал є органічним продовженням системи знань і навичок.

3. **Принцип доступності та врахування індивідуальних особливостей** – навчальний процес має бути узгодженим із рівнем розвитку, здібностями та індивідуальними характеристиками учнів, сприяючи досягненню ними особистих навчальних цілей.

4. **Принцип активності та свідомості** – наголошує на важливості активної участі учнів у навчальному процесі, сприяючи усвідомленому засвоєнню знань та розвитку навичок їх практичного застосування.

5. **Принцип наочності** – означає використання різних засобів наочності, що допоможе учню легше та швидше зрозуміти та засвоїти новий матеріал через візуальні, слухові чи практичні образи.

6. **Принцип зв'язку теорії з практикою** для кращого та глибшого розуміння навчального матеріалу, отримані знання, мають закріплюватись на практиці.

7. **Принцип мотивації** – забезпечення умов, які стимулюють учнів до навчання, розвиваючи їхнє внутрішнє прагнення вчитися та досягати успіхів.

8. **Принцип емоційності** – підкреслює важливість емоційної участі в процесі навчання, що підвищує рівень зацікавленості та кращого засвоєння матеріалу.

Ці принципи є основою для побудови навчального процесу, який відповідає потребам і можливостям учнів та сприяє їх всебічному розвитку.

Велике значення принципам навчання надавав педагог К. Ушинський. Його основний зміст дидактичного підходу висвітлено у сформульованих ним принципах навчання: принципі наочності, доступності, свідомості й активності, послідовності й систематичності, міцності знань, зв'язку навчання з життям, емоційності, поєднання інтересу й відповідальності, своєчасності, самостійності учнів, науковості. У навчальному процесі ці принципи не діють окремо, а органічно взаємопов'язані й є взаємозалежні [79].

На цих та інших принципах навчання «побудована» реформа в освіті України.

В Законі України «Про освіту» серед засад державної політики у сфері освіти та принципів освітньої діяльності основне місце відводиться «гуманізму, цілісності і наступності системи освіти» [23].

Я. А. Коменський про наступність писав: «Всі заняття повинні розкладатися так, щоб наступне завжди ґрунтувалося на попередньому, а попереднє зміцнювалось наступним» [31, с. 138].

В кінці XIX – на початку XX століття під впливом ідей німецького педагога Й. Ф. Гербарта вперше в педагогічній науці почали розглядати поняття «принцип наступності». Він стверджував, що наступність означає взаємозв'язок між етапами та рівнями розвитку, який полягає у збереженні окремих або всіх характеристик під час переходу від одного рівня до наступного, тим самим забезпечуючи основу для подальших кроків.

Видатний український педагог В. Сухомлинський про наступність в освіті писав, що школа не повинна вносити різких змін у життя дітей. «Ставши учнем, дитина продовжує робити сьогодні те, що робила вчора. Нехай нове проявляється у його житті поступово і не приголомшує лавиною вражень» [73].

Український педагог С. Гончаренко стверджував, що наступність у навчанні – послідовність і системність у розміщенні навчального матеріалу, зв'язок і узгодженість ступенів і етапів навчально-виховного процесу [17].

На думку Т. Поніманської, наступність виступає основою для забезпечення безперервності в навчанні, що означає врахування школою вже сформованих у дітей знань, умінь і навичок та спрямування їх на подальший розвиток [60].

Українська науковиця І. Ігнатенко вважає що наступність – загальнодидактична закономірність, яка виявляється в єдності навчально-виховного процесу. Наступність у навчанні передбачає не лише дотримання логіки навчального процесу, а й таке застосування знань, умінь і навичок учнів, яке сприяє формуванню нових зв'язків і враховує якісні зміни, що відбуваються в особистості учня [25].

Український педагог А. Кухта зазначав, що наступність у навчальному процесі забезпечує гармонійний перехід від минулого через сучасне до майбутнього, виконуючи дві взаємопов'язані функції: поєднує ці три етапи

навчання та водночас формує підґрунтя для виконання майбутніх завдань [41].

С. Матвієнко в своїх працях висвітлює тему принципу наступності у музичному вихованні. Вона звертає увагу на головні засади принципу неперервності освіти шляхом забезпечення цілісності процесу навчання і виховання старших дошкільників та молодших школярів [50].

М. Ярмаченко, український педагог, говорив, що наступність у навчанні це послідовність у розміщенні навчального матеріалу, зв'язок і узгодженість ступенів і етапів навчально-виховного процесу [16].

Українська педагогиня О. Савченко стверджувала, що наступність є одним із принципів освіти, який передбачає зв'язок та узгодженість мети, змісту, організаційно-методичного забезпечення етапів освіти, які межують один з одним (дошкілля – початкова – основна школа) [69].

О. Савченко підкреслювала, що вчителям і батькам необхідно усвідомлювати: принцип наступності – це не просто підготовка дітей до школи. Саме в дошкільному віці формуються ключові риси майбутньої особистості, тому важливо створити єдиний розвивальний простір, який об'єднує дошкільну та початкову освіту. Для того, щоб перехід дітей до школи був більш плавним і сприяв швидшій адаптації до нових умов, учителі мають ознайомлюватися з методами й підходами, що використовуються в дошкільних закладах. Також ознайомлення дітей з навчальним та соціальним життям у школі сприяє формуванню в них інтересу до навчання й бажання вчитися [68].

У сучасних умовах проблема забезпечення наступності між дошкільними навчальними закладами та школою набула особливої важливості. І з усіх попередніх думок педагогів можна зробити висновок, що наступність означає поступовий перехід від однієї освітньої ланки до іншої, який передбачає зміну змісту, методів, форм та технологій навчання і виховання, одночасно зберігаючи раніше набуті знання та навички. Дошкільний етап є важливим періодом, в якому закладаються основи

особистості, тому дитячі дошкільні заклади та початкові школи повинні працювати злагоджено для забезпечення гармонійного розвитку дитини. Такий плавний перехід між етапами полегшує адаптацію до нових освітніх умов. Це потребує тісної взаємодії між освітніми процесами: програми дошкільної освіти повинні враховувати майбутні навчальні потреби, а початкова школа повинна базуватися на знаннях і навичках, отриманих дітьми в дошкільних закладах. Така взаємодія створює єдину систему навчання і виховання, зменшує стрес під час переходу до школи та сприяє успішному старту навчання.

Плавний перехід від ігрової діяльності в дитячому садку до більш структурованого навчання в школі забезпечує безперервний розвиток дитини. Це відбувається завдяки узгодженому змісту освітніх програм, методам педагогічного управління та організаційним формам навчання, які застосовуються як у дошкільних закладах, так і в початкових класах. Важливим аспектом цього процесу є взаємодія між педагогами та батьками, що дозволяє узгодити очікування та розробити рекомендації для ефективної підготовки дитини до школи та її успішної адаптації.

Отже, наступність в освіті – це одна з обов'язкових умов здійснення неперервності здобуття освіти, яка має забезпечити взаємозв'язок та узгодженість мети, змісту, методів, форм навчання й виховання з урахуванням вікових особливостей дітей на суміжних щаблях освіти.

1.2. Принцип наступності в музичному вихованні дітей

Головне завдання сучасної освіти – розвиток дитини, становлення її як особистості. У нормативних документах: Законі України «Про дошкільну освіту», Концепції розвитку освіти України на період 2015–2025 років, Базовому компоненті дошкільної освіти в Україні вказано на те, що загальною метою виховання дітей дошкільного віку є всебічний розвиток дитини, формування базису її особистісної культури. Одним із шляхів

реалізації вищевказаної мети є залучення дитини дошкільного віку в процес музичного виховання, яке має значний вплив на розвиток особистості, завдяки інтеграції різних складових виховного процесу [5].

Підґрунтям системи музичного виховання дітей сьогодення стали праці таких науковців та педагогів: С. Беляєвої [8], В. Верховинця [14], І. Газіної [16], М. Леонтовича [42], І. Романюк [67], Б. Яворського [46] та інших педагогів та психологів. Науковці розглядають музичне виховання в двох значеннях: широкому та вузькому. У широкому – процес, який допомагає формувати духовні якості особистості, моральні та естетичні цінності, а також уміння розуміти і оцінювати навколишній світ через музику. Таким чином, музичне виховання є частиною загального виховання людини. У вузькому значенні музичне виховання зосереджене на розвитку здатності сприймати музику через різні види діяльності, на формуванні музичних здібностей та вмінні емоційно сприймати і виразно виконувати музику. Тобто, музичне виховання – це процес формування музичної культури особистості. Результатом цього є рівень музичної культури дитини, що важливо для її загального розвитку та виховання [17].

Формування нової людини, її особистісної культури, духовності є важливим моментом для сучасного суспільства, особливо в рамках Нової української школи. Немає сумніву, що рівень духовності підростаючого покоління формується в процесі виховання та навчання. І особливо важливим засобом виховання всебічно розвиненої особистості є мистецтво, мета якого «...очищувати, облагороджувати, надихати людину...» [63].

Глибокі суспільні трансформації в нашій країні призвели до суттєвих змін у духовних орієнтирах і світогляді громадян. Формуються нові цінності та погляди, які відповідають вимогам сучасності. Проте цей процес ускладнюється загальною ситуацією в суспільстві, розмаїттям моральних уявлень і тенденцією до зростання значення матеріальних благ. Події сучасного світу (тероризм, війна на території України, воєнні конфлікти в

Азії, мітинги протесту проти рішень урядів країн Західної Європи) не можуть не вплинути на духовний світ людини.

Тому важливу роль у вихованні особистості відіграє мистецтво, яке має емоційний вплив на людину, особливо на дитину.

Обсяг музичної культури, відповідний дошкільному віку, дитина отримує через сім'ю, дошкільний заклад освіти, музично-культурні заклади. Якщо батьки, вихователі, вчителі будуть враховувати вікові можливості та індивідуальні особливості дитини у навчанні, то вона успішно і з задоволенням буде долучатися до різних видів музичної діяльності.

Музика є тим видом мистецтва, який допомагає пізнавати навколишній світ. Вона здатна передавати емоції, почуття, настрої і думки людей, впливаючи безпосередньо на чуттєву сферу особистості. Виконуючи функцію соціалізації, музика сприяє формуванню особистості, її розвитку та самовираженню. Музичне мистецтво, відображаючи життя, утверджує моральну красу людини, розкриває багатство її духовного світу та акцентує увагу на вічних людських ідеалах, таких як відданість і дружба. Діти особливо чутливо сприймають прекрасне і тягнуться до нього. Музика – це унікальний і універсальний засіб людського спілкування, що долає кордони і час. Через музику людина може не лише поділитися своїм внутрішнім світом, почуттями та переживаннями, але й стати зрозумілою іншим.

Музичне виховання відіграє важливу роль не тільки у соціально-моральному розвитку дітей, але й у формуванні їхніх естетичних почуттів. Музика також має значний вплив на розумовий розвиток дитини. Під час обговорень музичних творів, що несе пізнавальну цінність, учителі та учні обговорюють різноманітні життєві ситуації, аналізують їх і знаходять спільне. Музика допомагає дітям збагачувати словниковий запас, вивчаючи музичні терміни і вирази, що описують їхні почуття та емоції.

Я. А. Коменський був одним з перших, хто підкреслив важливість музичного виховання для дітей з раннього віку. Він вважав, що музика має потужний вплив на формування особистості дитини. Музичне виховання, на

думку Я. А. Коменського, допомагає розвивати не лише інтелектуальні, але й емоційні та моральні якості дитини, забезпечуючи її всебічний розвиток [31].

Видатний український педагог В. Сухомлинський стверджував, що наступність в музичному вихованні це врахування рівня музичного розвитку дитини, з яким вона прийшла до школи, і опора на нього в навчанні. «Без музики важко переконати людину, яка входить у світ, у тому, що людина є прекрасною, а це переконання, по суті, лежить в основі емоційної, естетичної та моральної культури» – говорив педагог [74].

Сучасна дидактика акцентує увагу на важливості таких принципів музичного виховання, як: врахування індивідуальних та вікових особливостей кожної дитини, заохочення до активності та самостійності, інтеграція виховних, освітніх і розвивальних компонентів, а також зв'язок навчального процесу з реальним життям. Одним із основних принципів є принцип наступності, який в педагогічній літературі визначається як принцип, що забезпечує зв'язок та узгодженість між цілями, змістом, організаційно-методичним забезпеченням різних етапів освіти, що є взаємопов'язаними [63].

Ознайомившись з науково-методичною літературою та проаналізувавши її, ми можемо виділити декілька основних принципів музичного виховання, які спрямовані на забезпечення особистісного, емоційно-естетичного ставлення дитини до музичного мистецтва.

Принцип індивідуального підходу полягає у врахуванні особистих рис кожної дитини, її емоційної чутливості та музичних уподобань. Цей принцип орієнтує музичне виховання не лише на загальний музичний розвиток, але й на розкриття природних здібностей і талантів дитини, що вимагає створення сприятливих умов для організації процесу музичного навчання. Задачі музично-естетичного виховання повинні враховувати вікові особливості дітей, а також їхній рівень психічного, інтелектуального та фізичного розвитку. Необхідно доцільно розподіляти розумове, фізичне та емоційне навантаження на дітей. У будь-якій структурі музичного заняття

важливо дотримуватись гігієни нервової системи, враховуючи швидку стомлюваність дітей: чергувати спокійні музичні завдання з активними, надавати можливість відпочити після інтелектуальних завдань через рухливі та веселі ігри. Музичний керівник або вчитель має підтримувати і розвивати індивідуальні таланти дітей відповідно до розробленої програми їхнього музичного розвитку [35].

Принцип емоційного залучення – створення таких умов які викликають у дитини емоційний відгук на музику, що стимулюють її інтерес і любов до мистецтва. Основу принципу емоційного залучення складають асоціації, емоції та почуття, що збагачують емоційну сферу дитини. Тому під час виконання музичного твору музичний керівник чи вчитель мають зосереджувати увагу на впливі музики на дітей, особливо на їхні емоції та реакції [35].

Принцип природо відповідності – педагогічний принцип, згідно з яким вихователь чи вчитель у своїй діяльності повинен керуватися факторами природного розвитку дитини [17].

Принцип активності та самовираження передбачає стимулювання дітей до самостійної музичної діяльності та творчого вираження себе через музику. Сучасним дітям, які відзначаються високим рівнем креативності, необхідно надавати можливості для прояву своїх здібностей у музиці та вираження власних емоцій і думок [76].

Принцип послідовності – поступове розширення музичних знань і навичок, що дозволяє дітям природно розвивати свої здібності [17].

Принцип зв'язку з життям – це поєднання музики з реальними життєвими обставинами, що сприяє глибшому розумінню її ролі та місця у світі. Він передбачає, що вплив музики на дитину стає особливо ефективним, коли вона починає усвідомлювати зміст естетичних явищ навколо. Це допомагає дитині, відповідно до її віку, розуміти сутність і важливість цих явищ [17].

Принцип гуманності підкреслює, що дитина є найвищою цінністю, визнаючи її право на вільний і справедливий розвиток та максимальне розкриття своїх здібностей. Педагог має враховувати та поважати індивідуальні потреби кожної дитини. Цей принцип вимагає від педагога, музичного керівника, особливої гнучкості, терпіння та передбачливості, оскільки в процесі навчання можуть виникати різні, інколи складні чи конфліктні ситуації [35].

Принцип зв'язку музичного виховання з національною культурою полягає в тому, що музичне виховання дітей має відповідати цілям національно-патріотичного виховання, визначеним державними документами. Цей принцип спрямований на формування в дошкільників і молодших школярів національної свідомості, любові до своєї країни та поваги до рідного народу і його культурної спадщини [49].

Принцип орієнтації на музично-естетичні смаки та потреби дітей. У дітей, які живуть в ХХІ столітті значною мірою змінилися художньо-естетичні смаки та потреби, насамперед під впливом сучасних засобів масової культури. Це позначається на їхніх музичних смаках. Тому музичний педагог має обирати твори, що привертають увагу дітей, включаючи фольклор, класику, дитячий репертуар, а також сучасні твори та музику з мультфільмів або фільмів, що мають відповідну художню цінність [76].

Принцип опори на практичну діяльність дітей реалізується через залучення дітей до різних форм музичної діяльності, дозвілля та самостійної роботи. У процесі взаємодії з музикою діти пізнають власні можливості та перспективу, поступово стаючи активними учасниками процесу самовдосконалення [35].

Ми підтримуємо думку української педагогині С. Матвієнко, яка серед загальних завдань музичного розвитку дитини, що актуальні як для дошкільного віку, так і молодшої школи, виділила наступні [51, с. 54]:

- формування основ музичної та загальної духовної культури;

- залучення дітей до культурної музичної спадщини минулого і сьогодення, до світової та національної музичної культури;
- розвиток музичних і творчих здібностей з урахуванням можливостей кожної дитини за допомогою різних видів музичної діяльності;
- розвиток музичного мислення;
- ознайомлення з музичною творчістю на основі синтезу мистецтв, використовуючи поєднання різних видів діяльності – музичної, образотворчої, художньо-мовленнєвої, ігор-драматизацій;
- стимулювання творчих проявів у музичній діяльності;
- створення умов для розвитку музичних здібностей і творчої активності;
- виховання емоційної культури.

Реалізація мети та завдань музичного виховання стає можливою, якщо забезпечена наступність між дитячим садком та школою. Як стверджує О. Ковшар, наступність між дошкільною освітою та початковою школою є двостороннім процесом. Це означає, що з одного боку, навчально-виховна робота в дитячому садку має бути орієнтована на вимоги, які чекають на дітей у школі, а з іншого – вчитель повинен враховувати рівень розвитку дітей, їхні знання, навички та досвід, отримані на етапі дошкільного навчання [30, с. 120].

А. Богуш [9] та Т. Степанова [73] акцентують увагу на необхідності розробки навчальних і виховних програм для дітей віком від 4 до 10 років, які б сприяли цілісній взаємодії між дитиною та дорослим. Вони підкреслюють, що основа наступності полягає у збереженні ключових компонентів та методів організації освітньої системи при зміні її структури, наприклад, переході від дошкільної до початкової освіти, при цьому нові етапи мають базуватися на досягненнях, отриманих на попередніх рівнях.

Такі вчені, як К. Волинець, Ю. Волинець, Н. Стаднік, аналізуючи умови забезпечення наступності, наголошують на необхідності збереження та змістового збагачення на ланці початкової освіти провідних видів

діяльності дітей, у тому числі – художньо-естетичної. На думку дослідників, це дозволить «здійснити поступовий перехід до навчання як нового провідного виду діяльності в перший (адаптаційно-ігровий) період початкової освіти. Метою такої діяльності є її розвиток різних видів активності дитини, її творча самореалізація, формування нових компетентностей» [15, с. 23].

Сучасна освіта зосереджується на особистості дитини. Забезпечення умов для розвитку її унікальних якостей, здібностей і талантів сприяє успіхам дитини в майбутньому, що, в свою чергу, позитивно впливає на добробут держави.

Звернемо увагу на те, що принцип наступності в музичній освіті не зводиться лише до поступового накопичення знань, умінь і навичок. Він спрямований на розвиток музичного мислення: від базових відчуттів і емоцій до розуміння характеру та музичних образів, а потім – до усвідомлення композиторського стилю та особливостей епохи.

Аналізуючи науково-методичну літературу, можна зробити висновок, що діти старшого дошкільного віку мають розвинуті особистісні та навчальні можливості, що дають змогу їм порівнювати музику з іншими видами мистецтва, такими як література, живопис, театр. Педагог, застосовуючи інтегративний підхід, допомагає дітям сприймати мистецтво як інструмент для пізнання світу і самовираження. Цей підхід дозволяє дитині використовувати різні мистецькі засоби, зокрема музику, кольори, рухи та слова, щоб передати свої емоції та почуття. Так, дитина навчається не тільки розуміти музичні композиції, але й відчувати настрої та характери, які втілені в мистецтві.

Отже, дошкільна освіта є основою нової освітньої системи, адже саме на цьому етапі починається доступ до якісної освіти. Вона виступає базою для всебічного розвитку майбутніх громадян України та слугує фундаментом для побудови сучасного освітнього процесу. А школа мусить бути

продовженням цієї системи для того, щоб «вибудувати» особистість, враховуючи вікові особливості дітей.

Таким чином, принцип наступності в музичному вихованні реалізується через взаємозв'язок різних етапів розвитку, що полягає в збереженні основних характеристик при переході від одного етапу до іншого. Це означає, що лише ті елементи, які є важливими для подальшого розвитку, переносяться на наступний рівень, гарантуючи поступовий і цілісний процес музичного навчання.

1.3. Вікові особливості дітей дошкільного та молодшого шкільного віку

Освіта – сукупність знань у процесі навчання [76]. Задля ефективної реалізації реформи НУШ слід обов'язково враховувати вікові особливості дітей, зокрема в музичному вихованні.

Віковими особливостями називаються характерні для певного періоду життя анатомо-фізіологічні і психічні якості. Оскільки фізичний розвиток і духовне становлення людини взаємопов'язані, зміни, що відбуваються в організмі, мають своє відображення й у психічній сфері, спричиняючи певні зміни в поведінці та сприйнятті світу на кожному етапі розвитку [18].

Кожна дитина унікальна, і цілком природно, що її розвиток може відрізнятись від загального шаблону. Це може бути обумовлено генетичними характеристиками, умовами середовища, в якому вона зростає, вихованням та іншими чинниками. Тому важливо підходити до кожної особистості з урахуванням її індивідуальних потреб та особливостей.

Я. А. Коменський наголошував на важливості того, щоб навчання і виховання відповідали природному розвитку дитини на різних етапах її життя. Його принцип природовідповідності став основою для індивідуалізованого і ефективного підходу в освіті. Це означає, що навчальний процес, його завдання та методи повинні бути адаптовані до

вікового етапу дитини, що сприяє оптимізації навчання та виховання й ефективному розвитку особистості кожного учня [25].

Розглянемо докладніше вікові особливості дошкільнят та молодших школярів.

Дошкільний вік 3-6 (4-7) років. У цей період розвитку спілкування стає важливим для того, щоб дитина могла освоїти соціальний світ та навчитися взаємодіяти з іншими людьми. Зовнішні враження сприяють пізнавальній активності, допомагаючи розвивати спостережливість, увагу та інші пізнавальні здібності. Крім того, потреба в рухах стимулює розвиток фізичних навичок і координації, що важливо для загального фізичного та психічного розвитку дитини. Спільна діяльність також відіграє ключову роль у формуванні соціальних навичок і розвитку особистості. Під час рольових ігор діти навчаються спілкуватися, співпрацювати та виконувати різні ролі, що сприяє формуванню їх поведінки і розуміння світу. Такі ігри також допомагають дітям розвивати критичне мислення і вміння працювати в групі, а емоційне переживання різних соціальних ситуацій дозволяє дітям легше адаптуватися до дорослого життя. Рольова гра є важливим елементом соціалізації та формування самоідентичності у дошкільнят. Підготовка до навчання в першому класі є важливою умовою для подальших успіхів у школі, тому цей етап розвитку дітей варто підтримувати і сприяти їх готовності до нового етапу в навчанні і житті [5].

Дошкільний період є етапом активного пізнання та розвитку дитини. У цей час діти стають більш цілеспрямованими в освоєнні нових знань і навичок. Їхнє бажання брати участь у дорослому житті та бути самостійними стає основним стимулом для розвитку.

Упродовж дошкільного віку організм дитини активно зростає і розвивається, що сприяє поліпшенню функціонування нервової системи та інтелектуальних здібностей. Ключовим завданням є забезпечення гармонійного розвитку як фізичних, так і психічних процесів в цей період.

Основні характеристики розвитку дитини дошкільного віку:

- Процес навчання дітей дошкільного віку ґрунтується на процесах наочного мислення та чуттєвого пізнання.
- Основний тип мислення – наочно-образне мислення.
- Дошкільнята активно демонструють свої емоції через вираз обличчя, жестів, голосу. Вони можуть відчувати радість, сум, страх, гнів і вміють їх виражати, вчать розрізняти емоції інших, розвиваючи співпереживання.
- Діти у цьому віці прагнуть до спілкування з іншими. Вони вчать ділитися, грати в командах, співпрацювати, що сприяє формуванню соціальних навичок, починають формувати перші дружні стосунки. Вони можуть мати улюблених друзів, з якими проводять багато часу.
- Діти в дошкільному віці є дуже допитливими та проявляють великий інтерес до навколишнього світу. Вони активно ставлять питання, намагаються зрозуміти, як працюють різні явища та об'єкти, і вчать сприймати інформацію через зір та слух. Вони можуть запам'ятовувати та відтворювати те, що почули або побачили. Тому використання наочних матеріалів під час музичних занять є важливим елементом музичного виховання, адже воно допомагає дітям краще розуміти та сприймати інформацію.
- Дошкільнята активно займаються фізичною активністю, бігають, стрибають, грають в ігри, що потребують руху. Вони вдосконалюють координацію та баланс, можуть виконувати прості фізичні вправи, грати з м'ячем, малювати, вирізати, танцювати тощо.
- Діти дошкільного віку мають багатий уявний світ і активно займаються творчістю. Вони охоче малюють, ліплять, грають у рольові ігри, що сприяє розвитку їхньої креативності. У процесі таких ігор дошкільнята часто перевтілюються у різних персонажів, що допомагає їм розвивати соціальні та емоційні навички.
- У цьому віці діти активно розвивають свої мовленнєві навички. Вони вчать говорити, розширюють словниковий запас, формують

граматично правильні речення. Діти вчаться висловлювати свої думки, почуття, запитувати та відповідати на питання, що сприяє розвитку їхніх соціальних навичок.

Розуміння цих вікових особливостей допомагає педагогам та батькам створити підтримуюче середовище для всебічного розвитку дітей, враховуючи їхні індивідуальні потреби та можливості [64].

Звернемо увагу на основні види діяльності у дошкільному віці, отже:

Гра – є провідним видом діяльності дитини, вона дозволяє розвивати дрібну моторику, розумові процеси, освоювати комунікативні навички тощо. Гра використовується як вид вільної діяльності дитини, а й може бути організованою, тобто цілеспрямованою. Музичні керівники активно впроваджують гру в процес навчання на своїх заняттях.

Образотворча діяльність – сприяє творчому розвитку дитини, покращує її вміння та навички, а також надає можливість побачити результати своєї роботи через створені художні твори, що робить цей вид діяльності особливо цікавим для дошкільнят. Таким чином, організовуючи розваги, заняття, музичний керівник може впроваджувати елементи образотворчої діяльності, щоб сприяти кращому сприйняттю та розумінню музики дітьми.

Трудова діяльність сприяє активізації розвитку та зміцненню сили волі у дітей дошкільного віку. Під час такої діяльності дитина отримує перші уявлення про соціальні норми, моральні цінності та важливість праці. Засвоюючи трудові навички, дитина вчиться не тільки обслуговувати себе і приносити користь оточуючим, але й цінувати свою працю та працю інших людей.

Музична діяльність є однією з найулюбленіших у дітей, оскільки вона має велике значення для розумового, морального, естетичного та фізичного розвитку. Під час музичних занять у дітей покращується пам'ять, зміцнюються голосові зв'язки, вони вчаться правильно дихати. У процесі співу та розучування музичних творів дитина навчається правильно

вимовляти звуки, слова та речення, а також виразно й ритмічно танцювати, передаючи свої почуття через рухи. Танці сприяють розвитку правильної постави та впевненості в собі. Регулярне слухання музики допомагає дітям розвивати увагу і посидючість, що є важливою підготовкою до школи і подальшого життя [35].

Фізична діяльність – ігри на свіжому повітрі, спортивні заняття, танці, що сприяє фізичному розвитку, зміцненню здоров'я та формуванню моторики. Діти вчаться рухатися, грати, танцювати, що допомагає їм усвідомлювати свої фізичні можливості та межі.

Необхідно підкреслити, що в Новій українській школі передбачено основні компоненти готовності дитини до школи: психологічну, фізіологічну, особистісну, інтелектуальну. Звернемо увагу на кожен з них:

1. Психологічна готовність дошкільника визначається здатністю активно взаємодіяти з навколишнім світом, проявляючи свою продуктивність через різноманітні види діяльності [22].

Таким чином, забезпечення психологічного комфорту в освітньому середовищі та створення умов, які сприяють формуванню атмосфери довіри між дорослим і дитиною, є важливим аспектом підготовки дитини до навчання в школі. Створення таких сприятливих умов на музичних заняттях є важливим моментом.

2. Фізіологічна готовність дитини має важливе значення, оскільки вона формується через розвиток здоров'язбережувальної компетентності, що включає виховання ціннісного ставлення до власного життя та здоров'я інших.

3. Дослідниця І. Карабаєва зазначає, що особистісна готовність дитини до навчання в школі, формується через декілька ключових складових: мотиваційну, волюву, емоційно-почуттєву та комунікативну [29]:

- мотиваційна складова полягає в бажанні дошкільника здобувати нові знання та навички, а також у прагненні до навчання в школі;

- вольова складова включає здатність дитини контролювати свою поведінку і діяльність, а також вміння прикладати вольові зусилля для досягнення своїх цілей;

- емоційно-почуттєва готовність виявляється в умінні порівнювати свої вчинки з моральними нормами, усвідомлюючи наслідки своїх дій;

- комунікативна готовність проявляється в бажанні дитини спілкуватися з іншими людьми, вести діалоги та використовувати різні форми мовлення відповідно до ситуації.

Загалом ці складові створюють комплексну особистісну готовність дитини до навчання в школі, що забезпечує успішну адаптацію до нових умов навчання.

В методичних рекомендація Міністерства освіти і науки України рекомендовано музично-естетичне виховання дошкільнят проводити у формі [27]:

- Музичних занять, на яких діти співають, танцюють, грають на простих музичних інструментах. Такі заняття сприяють розвитку слуху, ритму та емоційного сприйняття музики.

- Ігор, що містять музичні елементи, а також сюрпризний момент, допомагають дітям розвивати музичні здібності в природному та невимушеному середовищі.

- Концертів та розваг, де діти мають можливість виступати перед однолітками та батьками, які сприяють розвитку сценічних навичок та підвищенню впевненості у собі.

- Співпраці з батьками, яка передбачає залучення родин до музично-естетичного виховання через спільні заходи, зміцнює зв'язок між дітьми та їхніми батьками.

Ці форми роботи музичних керівників та вихователів сприяють комплексному підходу до розвитку дітей в дошкільному віці, допомагаючи формувати їхнє естетичне сприйняття, музичні здібності та загальний культурний розвиток.

Отже, готовність дитини дошкільного віку до навчання в Новій українській школі має велике значення, оскільки вона впливає на становлення особистості дитини, її фізичний, інтелектуальний і соціальний розвиток, що, у свою чергу, позначиться на успішності засвоєння знань та рівні адаптації в освітньому середовищі. Тому важливо, щоб вихователі та батьки працювали разом, створюючи умови для комфортної адаптації дитини на наступному етапі навчання, забезпечуючи плавний перехід до школи.

Молодший шкільний вік – 6-10 (7-11) років. Розглянемо особливості дітей молодшого шкільного віку.

Розвиток психіки дітей цього віку здійснюється головним чином на основі провідної діяльності – навчання. У процесі навчальної діяльності молодший школяр не тільки засвоює знання, вміння і навички, а й вчиться ставити перед собою мету, знаходити способи засвоєння і застосування знань, контролювати і оцінювати свої дії [71].

Вчителів початкових класів необхідно знати закономірності вікового розвитку не тільки для того, щоб до них пристосуватися, а головне, щобчити й виховувати з найбільшим ефектом.

Видатний український педагог Г. Ващенко підкреслював, що стрімкий розвиток учнів початкових класів потребує їх активного залучення до навчальної та громадської діяльності. Він вважав, що початкова школа повинна використовувати всі можливості своєї роботи не лише для передачі знань, але й для виховання учнів як повноцінних, всебічно розвинених особистостей та відповідальних громадян своєї країни [12].

Молодший шкільний вік часто називають піком дитинства, оскільки в цей період дитина поєднує риси, характерні для дошкільнят (як-от наївність, легкість у ставленні до речей, захопленість), але при цьому демонструє вже більш зрілу логіку мислення, мотивацію до навчання та усвідомлення свого нового соціального статусу як учня [71].

У цьому віці діти активно вдосконалюють свої когнітивні навички. Вони починають розуміти причинно-наслідкові зв'язки, розвивають логічне

мислення, пам'ять і здатність концентрувати увагу. Діти вже можуть навчатися абстрактним поняттям, хоча ще потребують конкретних прикладів для кращого розуміння.

Діти починають активніше спілкуватися з однолітками та формують перші дружні зв'язки. Водночас вони вчаться будувати взаємини з дорослими, що їх оточують. У цьому віці важливу роль відіграє класний колектив, оскільки діти прагнуть бути прийнятими в групі і можуть підлаштовувати свою поведінку під її правила й норми. У цей період дитина стає більш «соціальною» особистістю, їй надається більше свободи, однак зростають також вимоги та відповідальність [78].

Молодші школярі навчаються розпізнавати й виражати власні емоції, а також стають більш сприйнятливими до емоцій оточуючих, що сприяє розвитку їхніх соціальних навичок. У цей період особливо важливими є відносини з батьками, вчителями та однолітками.

Діти цього віку проявляють інтерес до навчання, якщо воно подається в ігровій формі або включає активну діяльність. Забезпечення позитивної мотивації є важливим, щоб підтримувати їхнє бажання до нових знань і досягнень.

Розвиток самостійності та відповідальності має велике значення для молодших школярів. Вони починають усвідомлювати свою індивідуальність і прагнуть до самовираження.

У молодшому шкільному віці відбуваються значні зміни в фізичному та психофізичному розвитку дитини. Ці особливості враховуються в освітніх програмах, методах навчання, щоб максимально сприяти розвитку дітей у молодшому шкільному віці.

Основне завдання початкової освіти в рамках НУШ – закласти фундамент знань, необхідних для подальшого успішного навчання дитини, яке в рамках сучасних умов може тривати все життя.

Основною особливістю навчання молодших школярів є інтенсивний розвиток та зміна спрямованості їхніх потреб, де навчання поступово стає

провідною діяльністю. Учні опановують нові знання та навички з різних предметів, включаючи мистецтво і вчаться працювати з інформацією, аналізувати, порівнювати та робити висновки.

Провідним видом діяльності учнів молодшого шкільного віку є **навчальна діяльність**. Вона формується через різноманітні активності, такі як: гра, спостереження, виконання практичних завдань, співпраця з однолітками та вчителем. У цей період важливу роль відіграє пізнавальна мотивація, яка забезпечує інтерес до навчання та сприяє розвитку основних навичок: читання, письма, рахунку, а також базових соціальних і творчих компетенцій [77].

Ігрова діяльність залишається ключовим елементом для розвитку молодших школярів. Це можуть бути як активні, так і настільні ігри, що допомагають удосконалювати моторику, соціальні вміння та творче мислення. У процесі гри діти не тільки тренують інтелект, а й розвиваються фізично, естетично та морально. Дотримуючись ігрових правил, школярі вчаться самоконтролю, розвивають волю, командний дух та дисципліну. Ігри з сюжетно-рольовими компонентами створюють умови для формування важливих навичок та певного рівня соціального розвитку. Застосування ігрових методів у навчанні мистецтва, зокрема на уроках музики, полегшує засвоєння нових знань і сприяє розвитку координації, пам'яті, уваги й музичних здібностей [77].

Творча діяльність сприяє учням у вираженні своїх почуттів і думок, стимулює розвиток уяви та креативності. Завдяки залученню до музичного мистецтва, образотворчої діяльності та театральних постановок, діти мають можливість розкрити власні здібності, освоювати нові засоби самовираження та підвищувати рівень естетичного сприйняття світу [21].

Через **пізнавальну діяльність** діти освоюють способи дослідження навколишнього світу, формують запитання, експериментують і шукають відповіді, що сприяє розвитку критичного мислення та зацікавленості до навчання.

Музична діяльність. На уроках музичного мистецтва діти знайомляться з основними елементами музики: ритмом, мелодією, темпом та динамікою. Вони вивчають різні музичні жанри й стилі, навчаються розрізняти звучання інструментів та емоційний характер композицій, що сприяє розвитку музичного сприйняття. Учні вчать оцінювати музичні твори, розуміти їхній настрій і емоційну виразність, що сприяє формуванню емоційного відгуку на музику та здатності отримувати естетичне задоволення від її прослуховування [71].

У сучасній освіті інтегроване навчання, що ґрунтується на комплексному підході, де межі між предметами стають менш чіткими, а навчання перетворюється на цілісний погляд на світ, має важливе значення для розвитку особистості. Під час інтегрованих уроків вчителі заохочують учнів до пошуку взаємозв'язків між різними дисциплінами, використовуючи їхні попередні знання та навички з різних областей. Такий підхід сприяє розвитку здатності дітей виражати свої почуття через різноманітні мистецькі форми та підтримує їхній всебічний розвиток.

Дітям цього віку важливо не тільки слухати музику, але й відчувати її фізично. Музично-ритмічні вправи та рухи під музику сприяють розвитку координації, почуття ритму та допомагають дітям здобути впевненість у своїх рухах.

Музично-естетичне навчання у молодшому шкільному віці розвиває в дитині емоційну чутливість, сприяє розвитку образного мислення, морально-етичному вихованню та формує здатність насолоджуватися мистецтвом.

Велику роль у формуванні особистості на цьому етапі відіграє український фольклор, зокрема дитячі народні пісні та казки, а також твори художньої літератури для молодших школярів. Народні прислів'я та приказки, що легко запам'ятовуються, передають життєву мудрість, мають значну виховну силу. Таким чином, виховний процес є постійною трансформацією зовнішніх впливів у внутрішні духовні процеси, які

формують особистість: її мотиви, установки, орієнтації та стосунки. Чим сильніший духовний вплив, тим більший виховний ефект.

Сучасна початкова школа орієнтується на задоволення потреб дітей у здобутті нових знань, застосовуючи різноманітні методи та форми навчання, які не тільки сприяють пізнавальному розвитку, а й є захоплюючими та цікавими для дітей.

Молодші школярі характеризуються особливим типом образного мислення – візуально-дійовим. Розвиток цього виду мислення в учнів вимагає стимулювання інтересу до нових знань, поглиблення їхнього розуміння та застосування сучасних методів для осмислення навколишнього світу. В умовах сьогодення особливо важливо формувати здатність до образного мислення. Повторювані однотипні завдання можуть позбавити дітей задоволення від відкриттів, знизити їхній інтерес до навчання та уповільнити розвиток творчих здібностей. Основною метою є формування в дітей навичок керування творчим процесом, що включає уяву, розуміння закономірностей та здатність вирішувати складні життєві ситуації.

Видатний український композитор і педагог М. В. Лисенко, приділяв увагу питанням розвитку музичних здібностей дитини. У своїй педагогічній діяльності він підкреслював важливість розвитку слуху, ритму та співочих навичок у дітей, зокрема через використання народної музики. Композитор вважав, що музичні здібності можна і потрібно розвивати через систематичне навчання, яке має починатися з раннього віку. Звертав увагу на те, що музика має потужний вплив на емоційний та інтелектуальний розвиток людини, сприяючи формуванню її моральних та естетичних цінностей. Він також наполягав на значенні творчого підходу, гри та емоційного сприйняття музики у процесі розвитку музичних здібностей.

Хоча Лисенко не залишив методичних праць, його педагогічна практика та методики роботи з хоровими колективами свідчать про глибоке розуміння цього питання.

Таким чином, навчання дітей молодшого шкільного віку спрямоване на всебічний розвиток особистості та оволодіння необхідними навичками для успішного подальшого навчання. Виховний вплив музики на школяра значною мірою залежить від якості та обсягу його музично-естетичного досвіду. Цей досвід є цілісним процесом, який відображає рівень розвитку особистості через різні види музичної діяльності, сприяючи її емоційному, інтелектуальному та соціальному збагаченню.

Висновки до розділу 1

Важливе значення принципу наступності у вітчизняному освітньому середовищі розглядалося багатьма вченими, педагогами-практиками, які зробили значний внесок у висвітлення даної проблеми. У працях педагогів зазначалося, що з самого початку виховання та навчання дитини, слід розподілити навчальний матеріал так, щоб наступні заняття продовжували розвиток здобутих знань.

Принципи освіти – це вихідні положення, на яких ґрунтується діяльність усієї системи освіти в Україні. Серед принципів музичного виховання, які спрямовані на забезпечення особистісного, емоційно-естетичного ставлення дитини до музичного мистецтва, виділяють:

- принцип індивідуального підходу;
- принцип емоційного залучення;
- принцип активності та самовираження;
- принцип послідовності;
- принцип зв'язку з життям;
- принцип гуманності;
- принцип зв'язку музичного виховання з національною культурою;
- принцип орієнтації на музично-естетичні смаки та потреби дітей;
- принцип опори на практичну діяльність дітей;
- принцип наступності.

Наступність є одним із принципів освіти, який передбачає зв'язок та узгодженість мети, змісту, організаційно-методичного забезпечення етапів освіти, які межують один з одним (дошкільня – початкова – основна школа) (О. Савченко).

Наступність забезпечує поступальний розвиток особистості, виступає основною умовою ефективного функціонування освітньої системи в умовах впровадження Нової української школи в освітніх закладах.

Зберігаючи наступність із дошкільнім періодом, початкова школа сприяє подальшому розвитку дитини, її фізичному, інтелектуальному та соціальному зростанню. Крім того, наступність допомагає формувати у дітей ціннісне ставлення до держави, рідного краю, української культури та здоров'я, а також розвиває їхні навички творчого самовираження, критичного мислення та інші важливі вміння.

Говорячи про наступність у музичному вихованні, слід враховувати зміст програм, цілі, завдання, принципи, методи музичного виховання, структуру музичних занять чи уроків, а також музичний репертуар та інші компоненти. При цьому, важливо, враховувати вікові особливості дітей, їх психологічний, фізичний, емоційний стан.

Досліджуючи виховний вплив музики на особистість школяра, ми з'ясували, що він значною мірою залежить від якості та обсягу набутого музично-естетичного досвіду в закладі дошкільньої освіти. Цей досвід розглядається як цілісний елемент, що характеризує рівень розвитку особистості в різних видах музичної діяльності.

Отже, наскільки успішно дві перших ланки освіти зможуть відреагувати на сучасні виклики, настільки швидко відбудуться позитивні зміни відповідно до вимог часу, потреб суспільства, кожної дитини.

РОЗДІЛ 2

ПРАКТИЧНА РОБОТА З УПРОВАДЖЕННЯ ПРИНЦИПУ НАСТУПНОСТІ В МУЗИЧНОМУ ВИХОВАННІ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО І МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ

2.1. Основні положення дослідної роботи з упровадження принципу наступності у закладах дошкільної та загальної середньої освіти

З метою вивчення стану впровадження принципу наступності в освітній процес закладів дошкільної та загальної середньої освіти нами було проведено практичне дослідження в період з жовтня 2023 р. по жовтень 2024 р. в закладі загальної середньої освіти – Дніпровській гімназії № 125, м. Дніпро. Дослідження проводились на музичних заняттях у дошкільному підрозділі в підготовчих групах та в гімназії на уроках музичного мистецтва в першому класі.

Перед практичним дослідженням впровадження принципу наступності в освітній процес гімназії ми поставили такі **завдання**:

1. Аналіз педагогічної літератури та програм з мистецтва, музичного мистецтва, музичного виховання, а саме:

- дослідити існуючі наукові підходи та методики щодо впровадження принципу наступності;
- визначити, які програми використовуються на етапах дошкільної та початкової освіти для музичного розвитку дітей;
- оцінити відповідність програм щодо забезпечення плавного переходу між етапами навчання.

2. Визначення етапів програми, які повинні бути реалізовані під час переходу від дошкільного до шкільного етапу музичного виховання.

3. Підготовка та впровадження програми:

- розробити та апробувати програму з музичного виховання, яка дотримується принципу наступності;

- організувати навчальні заняття з музики для дошкільнят та учнів молодшої школи, що включають інтегровані завдання для забезпечення плавного переходу між етапами;

- залучити педагогів до співпраці та координації зусиль для організації уроків за новою програмою.

4. Проведення практичних занять та моніторинг досягнень дітей:

- проводити регулярні музичні заняття для дітей дошкільного та шкільного віку з дотриманням принципу наступності;

- здійснювати постійний моніторинг успішності та рівня музичного розвитку дітей на кожному етапі;

- спостерігати за процесом адаптації дітей до нових умов у школі після підготовки в дитячому садку.

5. Оцінка ефективності впровадженої програми:

- зібрати дані щодо музичних досягнень дітей до та після впровадження програми;

- проаналізувати результати на основі кількісних і якісних показників;

- порівняти прогрес дітей, які навчалися за традиційними програмами, з тими, хто навчався за розробленою програмою.

6. Корекція та вдосконалення навчальних програм:

- на основі отриманих результатів виявити сильні та слабкі сторони програми дослідження;

- внести необхідні корективи для підвищення ефективності програми з урахуванням індивідуальних потреб дітей.

7. Оформлення висновків.

Провівши аналіз навчальних програм з мистецтва, музичного мистецтва закладів дошкільної та загальної середньої освіти ми визначили, що спеціальних програм, які забезпечували б наступність у музичному вихованні дітей на даний момент не створено.

Основні завдання практичного дослідження були спрямовані на впровадження в освітній процес програми реалізації принципу наступності у музичному вихованні дітей дошкільного і молодшого шкільного віку, аналіз результатів та оптимізацію методики музичного виховання для забезпечення безперервного розвитку музичних умінь дітей від дошкільного до шкільного віку.

2.2. Розробка та апробація програми реалізації принципу наступності в музичному вихованні дітей дошкільного і молодшого шкільного віку

Мета програми реалізації принципу наступності в музичному вихованні дітей дошкільного і молодшого шкільного віку:

- забезпечити наступність у музичному вихованні дітей від дошкільного до молодшого шкільного віку, зберігаючи інтерес до музики та підтримуючи розвиток їх музичних умінь;
- забезпечити плавний перехід від ігрових форм музичного навчання до більш структурованих занять у початковій школі;
- розвивати музичні уміння, такі як: сприймання творів музичного мистецтва, відтворення ритму, чистого інтонування, гри на музичних інструментах та ін.

Завдання програми:

1. Розвинути музичні вміння дітей на основі досвіду дошкільного виховання.
2. Забезпечити наступність у музичному вихованні шляхом поступового ускладнення завдань.
3. Розвивати творче мислення та самовираження через імпровізацію та музичну творчість.
4. Забезпечити співпрацю між вихователями, музичним керівником дитячого садка і вчителем музики початкових класів.

Основні положення програми:

- використання принципу наступності, поступове ускладнення навчальних завдань з урахуванням рівня підготовки дітей;
- використання ігрового підходу – інтеграція музичних ігор у навчання для підтримки зацікавленості дошкільнят;
- розвиток музичних умінь дітей (сприймати твори музичного мистецтва, відтворювати ритм, чисто інтонувати, грати на музичних інструментах);
- розвиток творчих умінь – стимулювання самовираження та творчої активності через музичні імпровізації та колективні музичні проекти;
- використання мультимедійного підходу – інтерактивних технологій для посилення інтересу дітей до музики.

Компоненти програми для дошкільнят (вікова група 5-6 років) та учнів молодших класів (вікова група 6-9 років) подані у таблиці 2.1. і 2.2.

Таблиця 2.1.

Компоненти програми для дошкільнят (вікова група 5-6 років),

2 заняття на тиждень

Види діяльності на музичних заняттях	Завдання
Слухання музики	Вчити дітей емоційно відгукуватися на музику, розуміти текст пісні. Вчити дітей впізнавати твір за змістом, за звучанням, викликати бажання слухати твір до кінця, супроводжуючи його відповідними рухами, повторюючи їх за дорослим.
Музично-ритмічні рухи (танок, гра)	Використовувати прості ритмічні ігри та музичні руханки, прості танцювальні рухи під музику для розвитку ритму та моторики. Наприклад: ігри з використанням барабанів, маракасів, бубнів.
Спів	Формувати правильну поставу під час співу. Виконувати дитячі пісні із простими мелодіями та вчити розпізнавати звуки. Наприклад: повторення за вчителем фраз з різною інтонацією.
Інструментальне музикування на шумових інструментах	Вчити дітей грати на простих музичних інструментах: дзвіночках, трикутниках та ін. Створювати короткі імпровізації мелодій разом з музичним керівником.

Таблиця 2.2.

Компоненти програми для учнів молодших класів (вікова група 6-9 років), 1 година на тиждень

Види діяльності на уроках музичного мистецтва	Завдання
Слухання музики	Вчити дітей емоційно відгукуватися на музику, розуміти текст пісні. Навчити аналізувати характер, зміст музичного твору. Вчити дітей впізнавати твір за змістом, за звучанням, викликати бажання слухати твір до кінця, супроводжуючи його відповідними рухами.
Формування музичної грамоти	Ознайомити з нотами, їх назвами, тривалістю, нотним станом та ритмом. Формувати початкові навички читання нот та розуміння їхнього розташування на нотному стані. Навчити дітей розуміти музичні знаки (пауза, динамічні позначення). Знайомити з історією музичних інструментів та їхнім звучанням. Ознайомити дітей з видатними композиторами та виконавцями, відповідно до вікових особливостей. Ознайомити з культурними особливостями музики різних народів.
Спів	Працювати над правильною постановкою голосу, розвивати дихання. Навчити виконувати пісні з більш складними мелодіями ніж в дитячому садку, які сприяють розвитку музичних навичок. Виконувати пісні з акомпанементом, застосовуючи при виконанні оплески, ходьбу на місці, плескання по колінам і т. ін.
Гра на шумових та на простих музичних інструментах	Навчити імпровізувати на простих музичних інструментах, таких як: дзвіночки, трикутники, ритмічні палички. Наприклад: створення коротких імпровізованих мелодій самостійно. Введення простих музичних інструментів (металофон, діатонічні дзвіночки), на яких діти можуть грати за показом вчителя.
Музично-ритмічні рухи (гра, руханки)	Розвивати ритм за допомогою ритмічних ігор та музичних руханок, танцювальних рухів під музику. Наприклад: ігри з використанням барабанів, маракасів, бубнів. Або гра «Відлуння». Виконання ритмічних вправ у такт музичних творів.
Творчі музичні проєкти	Організація спільних виступів, наприклад: класні шкільні заходи, де діти можуть продемонструвати здобуті знання та вміння.

Розробка та апробація програми реалізації принципу наступності в музичному вихованні дітей дошкільного і молодшого шкільного віку, що дотримується принципу наступності, включає декілька ключових етапів і завдань:

Етапи впровадження програми

1-й етап – підготовчий.

Співпраця педагогів – на цьому етапі вихователі дошкільного підрозділу і вчителі молодших класів працюють разом над узгодженням навчальних планів і методик.

2-й етап – впровадження.

Впровадження програми починаємо з музичних занять у дошкільному підрозділі, що спрямовані на розвиток базових музичних умінь.

На шкільному етапі в молодших класах програма продовжується з поступовим ускладненням музичних завдань. Інтеграція нових елементів (творчі музичні проєкти, музична грамота) відбувається поступово, щоб діти не відчували стрес від змін у навчанні.

3-й етап – апробація.

Проведення занять у дошкільному підрозділі та в гімназії з моніторингом успішності дітей на всіх етапах.

4-й етап – оцінка результатів.

Збір даних про успішність дітей за визначеними критеріями.

Корекція програми – на основі аналізу результатів вносяться необхідні зміни в навчальні матеріали.

Очікувані результати:

– плавний перехід між етапами, де діти без складнощів адаптуються до шкільної програми музичного виховання завдяки закладеній основі в дошкільному підрозділі;

– розвиток музичних умінь дітей;

– розвиток здатності дітей до творчого самовираження через музику, а також вміння самостійно вчитися, аналізувати та працювати в колективі; здатності налагоджувати спілкування з однолітками та вчителями в процесі музичних занять;

– підвищення інтересу до музики завдяки ігровим і творчим завданням;

– підвищення рівня комунікації та співпраці в групах під час музичних виступів і проєктів;

– підвищення рівня загального культурного розвитку: знайомство з музичною спадщиною, народними та сучасними творами, що сприяє формуванню цілісного музично-естетичного світогляду.

Програма розрахована на 2 роки:

- 1 рік – старша дошкільна група (5–6 років).
- 2 рік – перший клас (6–7 років).

Форми роботи:

1. Музичні заняття (групові та індивідуальні в ДНЗ).
2. Уроки з музичного мистецтва.
3. Музичні проєкти та виступи.
4. Ігрові вправи для розвитку ритмічного і слухового сприйняття.
5. Інтерактивні заняття з використанням мультимедійних технологій.

Впровадження розробленої програми реалізації принципу наступності в музичному вихованні дітей дошкільного і молодшого шкільного віку відбувалося в закладі загальної середньої освіти – Дніпровській гімназії № 125, м. Дніпро на музичних заняттях у дошкільному підрозділі в підготовчій групі «Бджілка» та на уроках музичного мистецтва в першому класі (група А). Друга група в дошкільному підрозділі «Квітка» та в першому класі (група Б) навчались за традиційною програмою.

Ми притримувались декількох умов, для плавного переходу між дошкільним та шкільним етапом музичного виховання. А саме:

1. Поступове ускладнення матеріалу: на дошкільному етапі дітей навчали простим музичним ритмам і мелодіям, які поступово ускладнювали в першому класі, що допомогло дітям краще адаптуватися до нових умов навчання без різких змін.

2. Використання знайомих форм роботи у початковій школі такі, як музичні ігри, ритмічні вправи та співи, з поступовим додаванням нових елементів, таких як музична грамота та музична термінологія дало дітям впевненості у відповідях на уроці, розширення знань.

3. Спільні заняття: важливу роль відіграла організація спільних музичних заходів за участі дітей дошкільного та молодшого шкільного віку, таких як музичні концерти, що сприяли формуванню наступності у музичному вихованні.

Наведемо приклади практичних завдань, які ми пропонували дітям виконати на заняттях та уроках під час нашого дослідження, що забезпечують наступність в музичному навчанні.

Одним з ключових принципів, що забезпечує наступність у музичному вихованні дітей, є інтеграція елементів музичного розвитку в повсякденну діяльність дитини. Для цього в дошкільному закладі використовуються спеціальні ігрові методики. Наприклад, метод «Музична казка», який дозволяє дітям дошкільного віку вивчати музику через гру, драматизацію та використання простих музичних інструментів, створює міцний фундамент для подальшого навчання у школі.

У початковій школі цей підхід розвивається завдяки таким формам, як: «Спів-тренування», «Музичні естафети» або «Музичні проекти», які спрямовані на розвиток музичної пам'яті, почуття ритму і навичок колективного виконання. Важливо, щоб музичні педагоги в школах продовжували розвивати закладені у дитячому садку уміння. І тому важлива співпраця музичного керівника та вчителя мистецтва. В нашій практиці це була інсценізація казки «Під грибком», в якій вихованці дитячого садка змогли перетілитись в казкових героїв за допомогою пісень, а прийшовши в перший клас гімназії, вони вже з легкістю змогли грати головних героїв у виставі для батьків, де також співали та супроводжували виступи грою на музичних інструментах. Це дало дітям можливість проявити себе та отримати задоволення від такого дійства. Також під час слухання музичних казок у дітей розвивалась уява та емоційне сприйняття. Ефективно такі музичні казки сприяють взаємодії між учнями.

Метод «Звукові асоціації».

У дошкільному віці діти вчилися асоціювати звуки з об'єктами та емоціями. Наприклад, гра на барабані на заняттях асоціювалася зі звуком грому, а тихий звук дзвіночка – з дзюркотінням води, пурханням пташки. Це допомогло розвивати у дітей почуття ритму та здатність розпізнавати звуки в навколишньому середовищі. У початковій школі цей підхід ми розширили: діти вчилися класифікувати звуки за висотою, силою звучання, тембром і тривалістю. Цю методику використовували у грі «Тихо-голосно», в якій діти по одинці знаходили потрібний предмет, керуючись тільки силою звучання музики, а також у «Музичних загадках», де діти відгадували персонаж лише за характером звучання музичного твору.

Ігрові вправи з ритмом.

У дитячому садку разом з дітьми виконували прості ігрові вправи для розвитку ритмічних навичок, наприклад, «**Крокуй в ритмі**» – діти ходили під ритмічний супровід, плескаючи в долоні або використовуючи бубен. У школі ці вправи ми ускладнили, і вже під час уроків музики діти виконували вправи у вигляді ритмічних диктантів або відтворювали ритми на музичних інструментах. Це допомагало розвинути відчуття темпу та ритму, що є основою для подальшого знайомства з музичним мистецтвом.

Також була виконана вправа, де діти плескали ритм простої мелодії в долоні разом з вихователем, який створював ритм, а діти повторювали. Для підтримання інтересу використовували улюблені пісні дітей. А першому класі діти відтворювали складніші ритмічні малюнки і намагалися створювати власні.

Спів та вокальні вправи.

На дошкільному етапі діти вчилися співати прості пісні, часто супроводжуючи їх рухами. Це розвивало їхню музичну пам'ять і здатність до вокального виконання. У початковій школі ми продовжили цей процес, вводячи більш складні пісні та вправи на розвиток вокальної техніки, такі як: дихальні вправи та робота над дикцією. Наприклад, вправа «**Ехо**», де діти повторюють за вчителем мелодійні фрази з додаванням ритмічного

плескання. Цю вправу ми використовували як на дошкільному, так і на шкільному етапі з поступовим ускладненням завдань.

Слухання та емоційна реакція.

В дошкільній групі діти слухали короткі музичні фрагменти із запитаннями вихователя на розуміння емоцій (наприклад, весела чи сумна музика). А під час слухання в першому класі вчитель пропонував зробити більш деталізований аналіз прослуханих фрагментів. Учні визначали не лише емоції, але й темп, динаміку, інструменти, які звучать.

Ритмічні вправи через рух.

У дошкільному закладі дітей вчили рухатися під музику, повторюючи прості ритмічні малюнки. Наприклад, діти танцювали або крокували у ритм музики, відображаючи певний настрій або подію з музичного твору. На шкільному ж етапі цей підхід ми розвивали у руханках, де діти вивчають не лише ритм, а й форму твору, розподіляючи ритмічні рухи відповідно до музичної композиції.

Ігрові музичні завдання.

Гра «Вгадай інструмент» – дітям запропонували прослухати запис різних музичних інструментів, і вони намагалися вгадати, який інструмент грає. Це формує початкове уявлення про тембри. А в першому класі проводилась гра «Музична пам'ять»: учні слухали декілька музичних фрагментів і потім обирали малюнки з музичними інструментами і ставили їх у правильному порядку або розпізнавали музичні інструменти. За допомогою цієї гри поглиблюються слухові навички і розвивається музична пам'ять.

Спільні проєкти – важлива форма впровадження наступності. Наприклад, були організовані спільні свята, у яких брали участь діти як дошкільного, так і молодшого шкільного віку («Свято останнього дзвоника», «Свято букваря», «День знань»). Такі заходи дозволяють малюкам ознайомитися з тим, як виглядає шкільне середовище, а також підвищують мотивацію школярів допомагати молодшим учням у підготовці, розвивається комунікація.

Інтегрований спільний проєкт «Новорічна казка» залучає дітей до різних видів мистецтва, включаючи музику, літературу та образотворче мистецтво. Наприклад, діти-старшокласники напередодні свята нового року щороку показують для вихованців дитячого садка ляльковий театр, в якому дошкільнята спілкувалися з героями казки, малювали під музику та танцювали разом з героями «Новорічної казки». Завдяки такому проєкту вихованці садка змогли поспілкуватись зі старшокласниками, познайомитись з поняттям «вистава». Включення музичних елементів у театральну виставу дозволило дітям поглибити музичні та емоційні навички, розвивати акторську майстерність і творчий підхід.

Нами були розроблені вправи на розвиток музичних умінь дітей дошкільного віку та молодшого шкільного віку, які допоможуть музичним керівникам дошкільних закладів та вчителям музичного мистецтва поступово розвивати у дітей музичні здібності (Таблиця 2.3).

Таблиця 2.3.

**Вправи на розвиток музичних умінь дітей дошкільного віку та
молодшого шкільного віку**

В дошкільному закладі	В школі
Вправи на розвиток музичного слуху	
«Повтори мелодію». Музичний керівник наспівує просту мелодію, а діти намагаються її повторити. Починати потрібно з 2-3 звуків, а через 4 заняття продовжити її.	«Повтори мелодію». В школі вчитель може до цієї вправи додати склади, слова, плескання в долоні і т.д.
«Скільки нот?». Музичний керівник грає 1 чи 2 ноти, а діти говорять скільки звуків чує.	«Яка нота вища?». Вчитель виконує дві ноти поспіль одна яка вища за іншу. Завдання дитини – визначити який звук вище. З часом додаються звуки і складніший інтервал.
«Плескай як я». Музичний керівник виконує простий ритмічний малюнок (наприклад плескає чи б'є в барабан чи бубен), дитина повторює його, плескаючи в долоні, або стукаючи пальцями по столу.	«Ритмічний ланцюжок». Учитель починає з простого ритмічного малюнка, який повторює перша дитина. Наступна дитина додає свій малюнок, утворюючи "ланцюжок". Завдання: запам'ятати та правильно відтворити весь ланцюжок.

Продовж. табл. 2.3.

« Який інструмент ». Музичний керівник виконує мелодію на різних інструментах, а дитина має визначити, на якому інструменті вона звучить. Для дошкільнят можна використовувати іграшкові інструменти, для школярів — реальні.	« Який інструмент звучить ». Учитель виконує мелодію на різних інструментах, а дитина має визначити, на якому інструменті вона звучить.
« Заспівай слово ». Музичний керівник пропонує дітям проспівати одне слово, наприклад «пташка», на різній висоті.	« Заспівай як я ». Учитель пропонує дітям заспівати певне словосполучення, наприклад «весняне сонечко», з різною інтонацією.
Вправи на розвиток ритму	
« Повтори ритм ». Музичний керівник задає простий ритм, використовуючи музичний інструмент (барабан чи бубон) або плескаючи в долоні.	« Ритмічний ланцюжок ». В школі учням вчитель пропонує задавати один одному власний ритм. Можна змінювати темп чи додавати паузи.
« Ритмічне ехо ». Музичний керівник задає ритм плескаючи в долоні або стукаючи ногами, а діти повинні повторити його всі разом.	« Ритмічне відлуння ». Вчитель задає ритм дітям плескаючи в долоні, чергуючи з тупотінням ніг, а діти повинні повторити його.
« Плескай на три ». Музичний керівник рахує «один», «два», а на «три» діти повинні плеснути в долоні.	« Плесни на три ». Вчитель рахує «один», а на «два» діти повинні плеснути. Щоб ускладнити можна змінювати число.
« Світлофор ». Музичний керівник показує дітям картки червоного, жовтого та зеленого кольорів по черзі, а діти повинні на червоний колір тупнути ніжною, на жовтий стояти мовчки, а на зелений крокувати.	« Світлофор ». Вчитель показує дітям картки червоного, жовтого та зеленого кольорів по черзі, а діти повинні на червоний колір тупнути ніжною, на жовтий стояти мовчки, а на зелений крокувати. Щоб ускладнити вчитель може прискорити показ карток, а діти мають встигнути показувати дії.
« Створи ритм сам ». Діти по черзі створюють власний ритм, а вся група повторює.	« Створи ритм сам ». Діти по черзі створюють власний ритм на музичних інструментах, а увесь клас повторює, плескаючи в долоні.
Вправи на розвиток правильного дихання	
« Повітряна кулька ». Діти уявляють, що надувають кульку: вдихають через ніс і повільно видихають через рот. Ця вправа вчить дитину керувати диханням під час співу.	« Дощик і вітер ». Діти дихають повільно (дощик капає), а видихають різкими поштовхами (дме сильний вітер).
Вправи для розвитку голосу	
« Котик і песик ». Діти імітують звуки: "мяу", "гав", змінюючи висоту і гучність голосу.	« Музичні сходи ». Діти співають звуки, рухаючись "вгору" і "вниз" (наприклад, до-ре-мі-фа-соль).
Вправи для розвитку артикуляції	
« Веселі звуки ». Дітям пропонується співати голосні звуки, наприклад «а-а-а, у-у-у» змінюючи висоту.	« Веселі звуки ». Вчитель дітям пропонує проспівати голосні звуки, наприклад «а-а-а, у-у-у» змінюючи висоту, темп чи гучність.

Ці вправи допоможуть музичному керівникові та вчителю музичного мистецтва розвивати у дітей слух, ритм, голос, емоційну виразність. Їх можна комбінувати між собою для того, щоб заняття чи урок пройшли цікаво та насичено, враховуючи рівень підготовки дітей.

Кожна з цих вправ забезпечила поступовий розвиток музичних умінь і сприяла переходу від гри до більш усвідомленого навчання, зберігаючи інтерес до музики і послідовність у засвоєнні нових знань.

2.3. Аналіз проведеної дослідної роботи

На підготовчому етапі було проведено спільне планування навчальних програм музичним керівником та вчителем музичного мистецтва в початковій школі. Співпраця між педагогами дошкільного підрозділу і шкільного закладу включала: регулярні наради для обміну досвідом, обговорення результатів занять, а також коригування навчальних програм відповідно до індивідуальних особливостей учнів. Був підготовлений навчальний матеріал: використовувалися як традиційні музичні вправи (пісні, ігри, рухливі ігри), так і новітні методики (інтерактивні уроки, мультимедійні ресурси).

Практична робота проводилась з дотриманням принципу наступності, включаючи такі аспекти: музичні заняття для дошкільнят були побудовані на простих ігрових завданнях, що сприяли розвитку базових музичних умінь. У першому класі гімназії програма поступово ускладнювалася: впроваджувалися уроки з музичної грамоти, розвивалися уміння гри на інструментах, проводилися колективні музичні виступи та ін.

Творча активність дітей була підтримана інтегрованими проєктами (спільні вистави, музичні виступи, музично-рухливі заняття).

Вимірювання рівні сформованості спеціальних умінь дітей дошкільного і молодшого шкільного віку проводилось за допомогою аналізу досягнень дітей за такими критеріями:

- уміння відтворювати ритм;
- уміння сприймати твори музичного мистецтва;
- уміння чисто інтонувати;
- уміння гри на музичних інструментах;
- уміння творчо мислити у музичній діяльності.

У таблиці 2.4. зазначені показники сформованості музичних умінь дітей за рівнями в різних видах діяльності.

Таблиця 2.4.

Показники рівнів сформованості музичних умінь дітей

Критерії	Високий рівень	Середній рівень	Низький рівень
уміння сприймати твори музичного мистецтва	<ul style="list-style-type: none"> - дитина вміє впізнавати знайомі твори; - розрізняє вокальну та інструментальну музику; - виділяє приспів, заспів у пісні; - розрізняє музику за характером; - може слухати музику, емоційно відгукуватися на неї, розповідає свої враження від почутої музики; - висловлюється про музику, уміє пов'язувати зміни в музиці з розвитком образу. 	<ul style="list-style-type: none"> - не завжди впізнає знайомі твори; - плутається у визначенні вокальної та інструментальної музики; - за допомогою вихователя визначає приспів, заспів у пісні; - не завжди може розрізнити характер музичного твору; - слухає музику із задоволенням, але розповісти про свої емоції та враження від почутої музики дитині складно; - плутається у висловлюванні про зміст музичного твору чи про його розвиток. 	<ul style="list-style-type: none"> - не впізнає знайомі твори; - не розрізняє вокальну та інструментальну музику; - не розуміє і не виділяє приспів чи заспів у пісні; - не може розрізнити музику за характером; - при слуханні музики, не відгукується на неї, та не розповідає про свої враження від почутої музики; - не може висловитись про музику і не розуміє зміни музичних змін.
уміння чисто інтонувати	<ul style="list-style-type: none"> - співає виразно, дзвінким голосом; - уміє співати співуче, плавно, мелодійно; - бере дихання перед початком співу; - чисто інтонує мелодію пісні; - уміє співати з музичним супроводом і без нього. 	<ul style="list-style-type: none"> - не достатньо чисто виконує пісні; - має труднощі при виконанні пісень; - не завжди починає співати з початку, разом з іншими дітьми; - плутається в інтонуванні пісні; - не може співати без музичного супроводу. 	<ul style="list-style-type: none"> - не може співати виразно; - не може співати плавно, без різких переходів; - перед початком співу дихання не бере; - інтонує не чисто; - співає тільки за допомогою вихователя.

Продовж. табл. 2.4.

уміння відтворювати ритм	<ul style="list-style-type: none"> - уміє виконувати основні види рухів: ходить бадьоро, урочисто, м'яко, плавно, стрибає з ноги на ногу, робить підскоки; - може самостійно імпровізувати, придумувати нові рухи в іграх, танцях; - достатньо впевнено відчуває себе в музичних рухах. 	<ul style="list-style-type: none"> - робить помилки у виконанні основних рухів; - виконує тільки запропоновані рухи, без імпровізації; - скуто відчуває себе при виконанні ритмічних рухів. 	<ul style="list-style-type: none"> - не вміє виконувати основні рухи, плутається при виконанні різного характеру ходьби; - не може самостійно імпровізувати чи придумувати нові ритмічні рухи; - дуже невпевнено відчуває себе при виконанні музичних рухів.
уміння гри на музичних інструментах	<ul style="list-style-type: none"> - впізнає за тембром музичні інструменти; - бере участь у грі «Оркестр». 	<ul style="list-style-type: none"> - плутається у визначенні тембру музичних інструментів; - не завжди бере участь у грі «Оркестр» 	<ul style="list-style-type: none"> - без допомоги вихователя не може визначити тембр музичного інструмента; - не бажає брати участь у грі «Оркестр»
уміння творчо мислити у музичній діяльності	<ul style="list-style-type: none"> - вміє імпровізувати, створювати свої мелодії; - вміє формувати музичні образи; - самостійно вміє приймати рішення в процесі створення чи інтерпретації музики. 	<ul style="list-style-type: none"> - імпровізує за допомогою вчителя або інших дітей; - відчуває складність у формуванні музичних образів; - не завжди може охарактеризувати музичний твір. 	<ul style="list-style-type: none"> - не може імпровізувати; - дуже складно формує музичні образи; - не може самостійно висловитись про музичний твір.

На початку впровадження програми був проаналізований рівень сформованості музичних умінь дітей в обох групах дошкільного закладу (в кожній групі по 15 дітей), що зазначено в таблиці 2.5.

Таблиця 2.5.

Показники рівнів сформованості музичних умінь дітей двох груп дошкільного підрозділу до впровадження дослідної програми (у відсотках)

Рівні	Група «Бджілка»			Група «Квітка»		
	Вис. р.	Сер. р.	Низьк. р.	Вис. р.	Сер. р.	Низьк. р.
уміння відтворювати ритм	7%	72%	20%	7%	66%	26%

Продовж. табл. 2.5.

уміння сприймати твори музичного мистецтва	7%	66%	26%	7%	72%	20%
уміння чисто інтонувати	20%	53%	27%	27%	53%	20%
уміння гри на музичних інструментах	13%	66%	20%	13%	53%	33%
уміння творчо мислити у музичній діяльності	13%	46%	40%	20%	40%	40%
Середньоарифметичний показник	12%	61%	27%	15%	57%	28%

Розроблена нами програма впроваджувалася лише в одній групі «Бджілка», група «Квітка» навчалась за традиційною програмою.

Після проведення практичної роботи, через рік, коли діти прийшли в гімназію вже як першокласники, було здійснено повторний зріз музичних здібностей за такими ж критеріями.

Групу учнів першого класу, в якому діти відвідували садочок і перебували в групі «Бджілка», позначили літерою А (15 дітей), групу дітей, які перебували в групі «Квітка» – літерою Б (15 дітей).

Результати проведеної роботи зазначені в таблиці 2.6.

Таблиця 2.6.

Результати проведення практичної роботи

Група дітей «А»	Група дітей «Б»
Діти легше адаптувалися до навчального процесу, тривожності на уроках не спостерігалось.	Були труднощі з адаптацією у дітей на уроках музичного мистецтва, вони відчували невпевненість при співі і тривожність під час відповідей.
Діти впізнавали знайомі мелодії, пісні, самостійно їх могли заспівати.	Музичний репертуар в школі не пов'язаний з репертуаром у дошкільному закладі, тому діти не мали змоги закріпити в пам'яті знайомі твори.
Діти могли виконати більш складні музично-ритмічні вправи.	Діти виконували ритмічні вправи без ускладнень.
Діти змогли зіграти на декількох групах шумових музичних інструментах під музичний супровід.	Діти грали всі разом на одній групі шумових інструментів.
Діти почали краще розуміти зв'язок між вивченими елементами, що розвиває їхній інтерес до подальшого музичного навчання.	Дітям було складніше зробити зв'язок між вивченими музичними елементами.

Продовж. табл. 2.6.

У процесі практичної роботи діти успішно працювали в групах, брали активну участь у спільних музичних проектах і концерті, що свідчить про розвиток комунікативних навичок.	Дітям було складно спілкуватись і взаємодіяти в колективній роботі – створення плакату «Музика осені».
---	--

Розглянемо показники рівнів сформованості музичних умінь дітей по групах (таблиця 2.7., таблиця 2.8).

Таблиця 2.7.

Рівні сформованості музичних умінь дітей дошкільного (група «Бджілка») і молодшого шкільного віку (1клас-А) (в особах)

Критерії	група «Бджілка»			перший клас, група А		
	Високий рівень	Середній рівень	Низький рівень	Високий рівень	Середній рівень	Низький рівень
уміння відтворювати ритм	1	11	3	4	10	1
уміння сприймати твори музичного мистецтва	1	10	4	3	11	1
уміння чисто інтонувати	3	8	4	4	9	2
уміння гри на музичних інструментах	2	10	3	5	8	2
уміння творчо мислити у музичній діяльності	2	7	6	3	9	3

Таблиця 2.8.

Рівні сформованості музичних умінь дітей дошкільного (група «Квітка») і молодшого шкільного віку (1клас-Б) (в особах)

Критерії	група «Квітка»			перший клас, група Б		
	Високий рівень	Середній рівень	Низький рівень	Високий рівень	Середній рівень	Низький рівень

Продовж. табл. 2.8.

уміння відтворювати ритм	1	10	4	2	9	4
уміння сприймати твори музичного мистецтва	1	11	3	2	10	3
уміння чисто інтонувати	4	8	3	4	8	3
уміння гри на музичних інструментах	2	8	5	3	7	5
уміння творчо мислити у музичній діяльності	3	6	6	3	6	6

В групі «Б» 1 класу, в якій не проводилось дослідження, показники залишилися майже незмінними, лише в деяких відбулося незначне покращення.

Ми порівняли рівні сформованості музичних умінь учнів першого класу в групі «А» та «Б» після впровадження дослідної програми, результати подано в таблиці 2.9.

Таблиця 2.9.

Показники рівнів сформованості музичних умінь дітей двох груп після впровадження дослідної програми (у відсотках)

Рівні	Група «А» 1 класу			Група «Б» 1 класу		
	Вис. Р.	Сер.р	Низь.р.	Вис. Р.	Сер.р	Низь.р.
уміння відтворювати ритм	27%	66%	7%	13%	60%	27%
уміння сприймати твори музичного мистецтва	20%	73%	7%	13%	66%	20%
уміння чисто інтонувати	27%	60%	13%	27%	53%	20%
уміння гри на музичних інструментах	33%	53%	13%	20%	46%	33%
уміння творчо мислити у музичній діяльності	20%	60%	20%	20%	40%	40%
Середньоарифметичний показник	25%	63%	12%	19%	53%	28%

Аналізуючи отримані результати обох груп після впровадження дослідної програми ми з'ясували, що дітей з високим рівнем сформованості музичних умінь в групі «А» збільшилося у 2 рази, з низьким поменшало у 2,25 рази. У групі «Б» – дітей з високим рівнем сформованості музичних умінь збільшилося у 1,2 рази, з середнім рівнем – поменшало, з низьким – змін не відбулося (рис.2.1.)

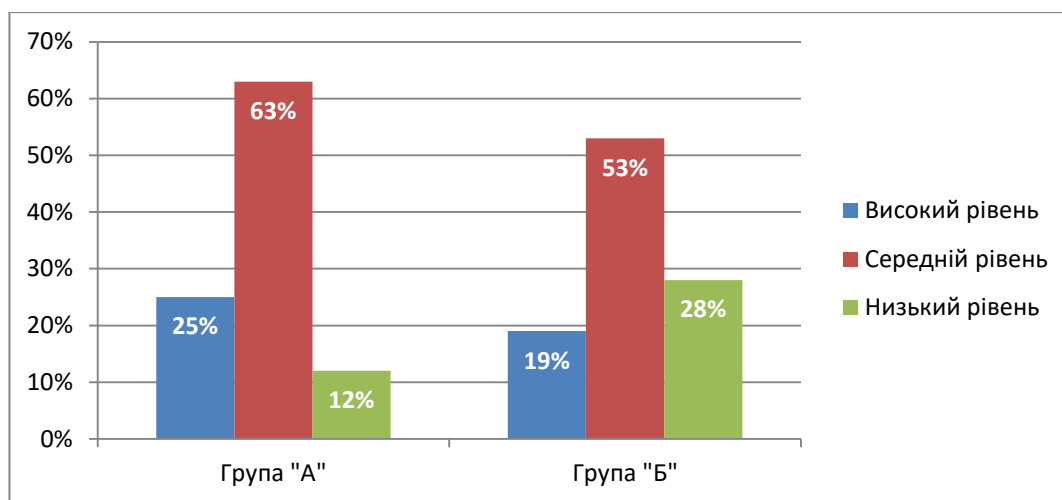

Рис.2.1. Результати сформованості музичних умінь дітей у двох групах після впровадження дослідної програми

Ми порівняли результати на початку дослідження і в кінці (рис.2.2, 2.3).

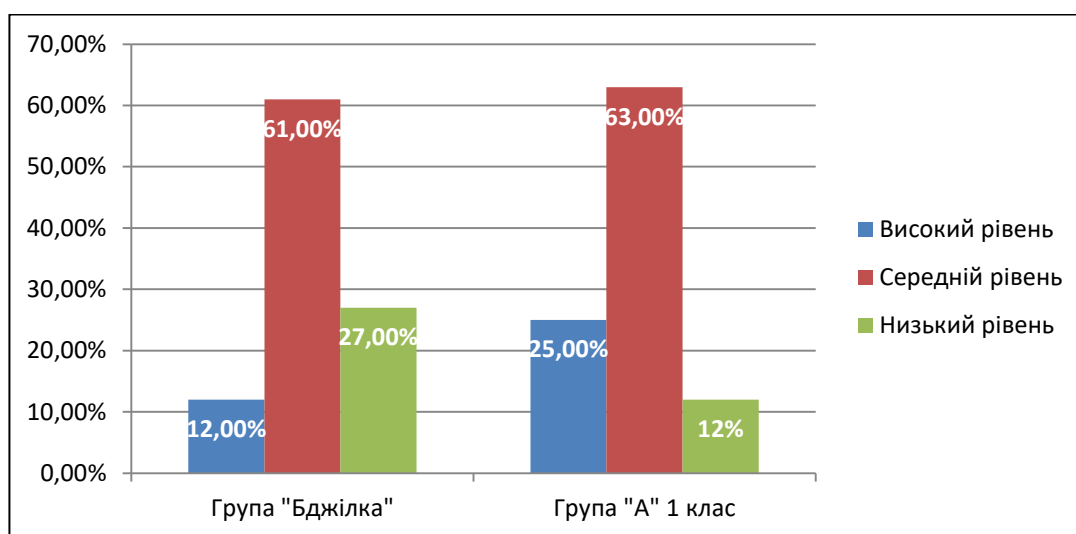

Рис.2.2. Результати сформованості музичних умінь дітей групи, де впроваджувалася дослідна програма

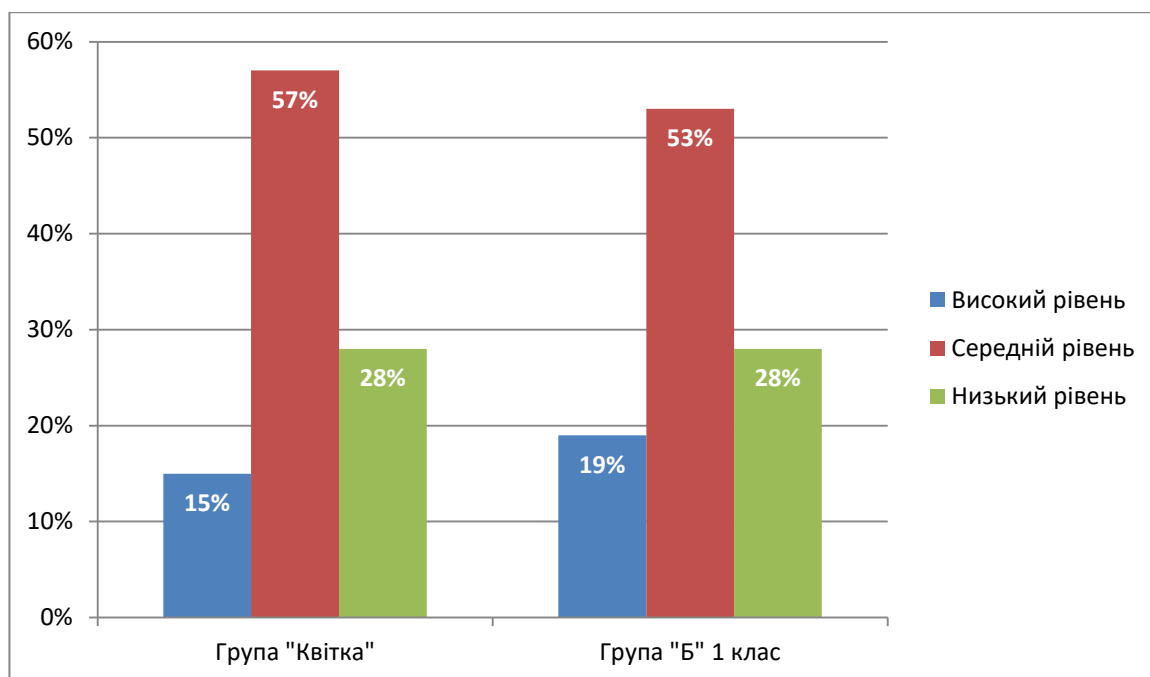

Рис.2.3. Результати сформованості музичних умінь дітей групи, де не впроваджувалася дослідна програма

Аналізуючи отримані результати, можна виділити кілька якісних змін у музичному розвитку дітей після впровадження програми реалізації принципу наступності в музичному вихованні дітей дошкільного і молодшого шкільного віку:

- діти змогли швидше засвоїти основи музичної грамоти, порівняно з тими, хто не проходив попередньої підготовки;
- діти демонстрували більше зацікавленості у навчанні та активно брали участь у додаткових музичних заходах. У них зріс інтерес до музики;
- участь дітей у творчих музичних проєктах сприяла розвитку їхньої фантазії та уяви, що стало помітним в їхніх висловлюваннях про музичні твори.

Також дослідження показало, що в групі дітей, в якій не впроваджувалася розроблена програма, потрібно було більше часу на засвоєння ритму та музичної грамоти.

Аналіз проведення практичної роботи показав, що впровадження програми сприяло:

- плавному переходу між етапами музичного виховання;
- поліпшенню музичних умінь дітей;
- підвищенню мотивації до музичного навчання;
- розвитку творчого потенціалу учнів.

Ці результати свідчать про ефективність застосування програми реалізації принципу наступності в музичному вихованні дітей дошкільного і молодшого шкільного віку та необхідність подальшого вдосконалення методики у цьому напрямку.

Висновок до розділу 2

З метою дослідити та впровадити принцип наступності в музичному вихованні дітей дошкільного та молодшого шкільного віку, нами була розроблена та впроваджена програма реалізації принципу наступності у музичному вихованні дітей дошкільного і молодшого шкільного віку, яка була апробована в гімназії №125 м. Дніпро, а саме в групі «Бджілка» дошкільного підрозділу та в 1 класі гімназії.

Ми притримувались декількох умов для послідовного переходу між дошкільним та шкільним етапом музичного виховання: поступове ускладнення матеріалу, використання знайомих форм роботи у початковій школі, спільні заняття, тісна співпраця вихователів, музичного керівника та вчителів.

Порівнюючи отримані результати обох груп після впровадження дослідної програми, ми з'ясували, що дітей з високим рівнем сформованості музичних умінь в групі «А», в якій впроваджувалася розроблена програма, збільшилося у 2 рази, з низьким поменшало у 2,25 рази. У групі «Б», в якій не впроваджувалася програма, дітей з високим рівнем сформованості музичних умінь збільшилося у 1,2 рази, з середнім рівнем – поменшало, кількість дітей з низьким рівнем не змінилася.

З отриманих даних видно, що впровадження програми дало позитивні результати. Після впровадження розробленої програми, ми спостерігаємо такі зміни у музичному розвитку дітей:

- покращення здатності до слухового сприйняття музики;
- вища активність у творчих музичних проєктах та вправах;
- покращення ритмічних умінь та співу;
- збільшення впевненості в грі на музичних інструментах;
- більша зацікавленість у продовженні музичного навчання;
- більша впевненість у своїх діях, сміливість у прояву зацікавленості до музики та висловлюванні своєї думки.

Отже, результати впровадження програми реалізації принципу наступності в музичному вихованні дітей дошкільного і молодшого шкільного віку вказують на значний прогрес у розвитку музичних умінь дітей. Поступовий перехід між дошкільним і шкільним етапами навчання дозволяє дітям легше адаптуватися до нових умов, забезпечує збільшення їхніх музичних досягнень, що позитивно впливає на соціально-емоційний та інтелектуальний розвиток дитини.

ВИСНОВКИ

Проблема наступності в сучасній освіті відіграє важливу роль в формуванні творчої, креативної особистості. Адже метою Нової української школи є створення освітнього середовища для всебічного розвитку кожної дитини, враховуючи її індивідуальні особливості, інтереси, потреби.

Наступність в освіті – це послідовність, зв'язок та узгодженість мети, змісту, організаційно-методичного забезпечення етапів освіти, які межують один з одним.

Серед принципів навчання науковці виділяють: принцип науковості, системності та послідовності, доступності та врахування індивідуальних особливостей, активності та свідомості, наочності, зв'язку теорії з практикою, мотивації, емоційності.

Принцип наступності – це основне, вихідне положення, що забезпечує зв'язок та узгодженість між цілями, змістом, організаційно-методичним забезпеченням різних етапів освіти, що є взаємопов'язаними.

Музичне виховання – це процес передачі та опанування музичних знань, умінь і навичок, що сприяє розвитку музичних нахилів, здібностей, естетичних вподобань і цінностей, які надихають особистість до активної музично-естетичної діяльності. Музичне виховання допомагає дітям краще адаптуватися до шкільного середовища, підвищує їхню впевненість і забезпечує основу для успішного навчання.

Аналіз науково-методичної літератури з питання впровадження принципу наступності в систему музичного виховання дітей у закладах загальної середньої освіти показав, що цей принцип є фундаментом для формування цілісної музично-естетичної культури дитини. Наступність дозволяє зберегти й послідовно розвивати музичні знання та уміння дітей, створюючи міцний зв'язок між дошкільним і молодшим шкільним етапами навчання.

У практичній частині нашої роботи було здійснено аналіз рівня сформованості музичних умінь дітей Дніпровської гімназії № 125 у двох підготовчих групах дошкільного підрозділу та в гімназії на уроках музичного мистецтва в першому класі. За допомогою розроблених нами критеріїв та показників під час діагностичного етапу дослідження встановлено рівні сформованості музичних умінь – високий, середній та низький. Кількісна та якісна обробка даних діагностування рівнів показала, що обидві групи мали майже однаковий рівень.

З метою забезпечити наступність у музичному вихованні дітей, зберігаючи інтерес до музики та підтримуючи розвиток їх музичних умінь, нами була розроблена та впроваджена в освітній процес (у дошкільному підрозділі в підготовчій групі гімназії та на уроках музичного мистецтва в першому класі) програма реалізації принципу наступності в музичному вихованні дітей дошкільного і молодшого шкільного віку.

Запропоновані нами в роботі узгоджені між етапами методи і форми навчання слугували основою для організації музичних занять, які забезпечують ефективне втілення принципу наступності. Зокрема, заняття, де використовувалися гра, ритмічні вправи та методи інтеграції з різними видами мистецтва, сприяли поступовому розвитку музичної обізнаності, формуванню музичних умінь та емоційної чутливості у дітей.

Нами був зроблений аналіз проведеного дослідження. За допомогою математичних методів ми визначили, що запропонована нами програма є ефективною та дієвою: у групі «А» 1 класу, в якій була впроваджена програма, спостерігається покращення результатів, а саме: з високим рівнем дітей стало більше у 2 рази, а з низьким – зменшилась у 2,25 рази. У групі «Б» 1 класу, в якій не була впроваджена програма, показники сформованості музичних умінь змінилися несуттєво.

Використання практичних вправ, розроблених відповідно до вікових особливостей дітей, дало позитивні результати. Це сприяло не лише розвитку

музичних умінь, а й допомогло дітям усвідомлено й з інтересом продовжувати навчання в школі.

Таким чином, результати проведеного дослідження підтвердили доцільність упровадження програми реалізації принципу наступності у музичному вихованні дітей дошкільного і молодшого шкільного віку; також довели, що ключовим фактором, який допомагає дітям поступово перейти від дошкільного до шкільного етапу, закладаючи основи для їхнього подальшого культурного та особистісного розвитку, є принцип наступності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Авраменко О. О., Рябошапка О. О., Журавко Т. В. Наступність у роботі закладу дошкільної освіти та сучасної школи. *Acta Paedagogica Volynienses*. 2021. №3. С. 3–8.
2. Алгоритм дій щодо забезпечення наступності : МОН. URL: <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/doshkilna/nastupnist/Alhorytm.diy.shchodo.zabezpechennya.nastupnosti.mizh.doshkilnoyu.ta.pochatkovoyu.osvitoyu-03.08.2023.pdf> (дата звернення: 20.12.2023).
3. Аніщук А. М. Індивідуалізація виховання і навчання дітей дошкільного віку. Ніжин : Видавництво НДУ ім. М. Гоголя, 2010. 102 с.
4. Аристотель Метафізика. Харків : Фоліо, 2020. 300 с.
5. Базовий компонент дошкільної освіти. URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/doshkilnaosvita/bazovij-komponent-doshkilnoyi-osviti-v-ukrayini> (дата звернення: 15.12.2023).
6. Бібік Н. Нова українська школа: poradnik dla vchytelja: Під заг. ред. Бібік Н. М. Київ: Літера ЛТД, 2019. 208 с.
7. Бібік Н., Вашуленко М. Формування предметних компетентностей в учнів початкової школи. Київ: Педагогічна думка, 2014. 346 с.
8. Беляєва О. Поговоримо про перехід до середньої школи : Психолог. 2010. № 26. С. 3–4.
9. Богуш А. М. Дошкільна і початкова ланки освіти – сходинки наступності : Педагогічна освіта: теорія і практика, 2017. Вип. 28. С. 23–27.
10. Богуш А. М. Передшкільна освіта в сучасному освітньому просторі. *Рідна школа*. 2014. № 12. С. 8–11.
11. Богуш А. М. Передшкільна освіта: реалії сьогодення. Наукові записки: науковий журнал. Серія Психолого-педагогічні науки. Ніжин: НДУ ім. М. Гоголя, 2011. С. 206.

12. Ващенко Г. Погляди Г. Ващенко на українську освітньо-виховну систему. URL: <https://osvita.ua/vnz/reports/pedagog/14322/> (дата звернення: 10.01.2024).
13. Вашуленко О. Питання наступності в педагогічній теорії: Педагогіка і психологія. *Вісник Академії педагогічних наук*. 2005. № 4. С. 49–59.
14. Верховинець В. М. Весняночка : Ігри з піснями для дітей дошкільного і молодшого шкільного віку : 5-те вид. Київ : Музична Україна, 1989. 343 с.
15. Волинець К. І., Волинець Ю. О., Стаднік Н. В. Теоретичні засади наступності дошкільної і початкової освіти як проблема сучасної освіти. *Народна освіта*. 2019. Вип. № 2. С. 19–28.
16. Газіна І. О. Методика музичного виховання дітей дошкільного віку : навчально-методичний посібник для студентів напряму підготовки «Дошкільна освіта». Кам'янець Подільський : Аксіома, 2013. 196 с.
17. Гончаренко С. Український педагогічний словник. Київ : Либідь, 1997. 376 с.
18. Гончаренко С. Наступність у навчанні. *Бібліографічний покажчик*. Вінниця: ВДПУ, 2010. 32 с. URL: https://library.vspu.edu.ua/inform/vidanna_bibliot/2010/nastupnist.pdf (дата звернення: 11.03.2024)
19. Державний стандарт базової середньої освіти. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/87-2018-%D0%BF#Text> (дата звернення: 12.11.2023)
20. Державний стандарт початкової освіти. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/87-2018-%D0%BF#n12> (дата звернення: 12.11.2023)
21. Енциклопедія освіти : гол. ред. В.Г.Кремінь. Київ: Юрінком Інтер, 2008. 1040 с.

22. Єрофєєва Т. В. Формування в молодших школярів уміння вчитися в умовах психолого-педагогічного комфорту: Початкова освіта: 2009. № 5/7. С. 52–56.

23. Закон України «Про освіту». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19> (дата звернення: 10.11.2023).

24. Іванова О. М. Наступність – важливий аспект сучасної освіти. Актуальні проблеми мистецько-педагогічної освіти: зб. наукових праць. Вип. 16 / ред. І. М. Власенко (відп. ред.), О. І. Шрамко, О. О. Петренко. Кривий Ріг: ФОП Маринченко, 2024. С. 30–32.

25. Ігнатенко І. Ю. Наступність у навчально-виховній роботі IV-V класів школи-інтернату : дис. канд. пед. наук. Кам'янець-Подільський, 1963. 285 с.

26. Інструктивно-методичні рекомендації щодо організації роботи з музичного виховання дітей у дошкільних навчальних закладах : Додаток до листа МОН України № 1/9-454 від 02 вересня 2016 року. URL: <https://osvita.ua/legislation/doshkilna-osvita/52246/> (дата звернення: 23.03.2024).

27. Інструктивно-методичні рекомендації щодо забезпечення наступності дошкільної та початкової освіти : Додаток до листа МОН України від 19.04.2018 № 1/9-249. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/doshkilna/nastupnist/list.pdf> (дата звернення: 23.03.2024).

28. Каньоса Н. Наступність дошкільного та початкового навчання в умовах Нової української школи. Збірник наукових праць. 2019. Вип. 26. Ч. 2. С. 260-266. URL: <http://pedosv.kpnu.edu.ua/article/view/168997> (дата звернення: 09.02.2024).

29. Карабаєва І. Дитячий садок і Нова українська школа: як прокласти місток. *Дитячий садок*. Експртус, 2018. № 9. С. 9–12.

30. Ковшар О. В. Теоретико-методичні засади організації передшкільної освіти: монографія. Кривий Ріг: Видавець: Р. А. Козлов, 2015. 270 с.

31. Коменський Я. А. Велика дидактика: вибрані педагогічні твори, том I. Київ: 1940. 248 с.
32. Комплексна освітня програма для дітей раннього та передшкільного віку «Стежинки у Всесвіт»: автор. колектив, наук. керівник Крутій К. Л. Запоріжжя : ТОВ ЛПС ЛТД, 2020. 244 с.
33. Концепція Нової української школи. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf> (дата звернення: 15.12.2023).
34. Копосов П. Нова українська школа: дидактичні особливості організації навчально-ігрової діяльності учнів 1-2 класів: навч.-метод. посібник. Харків: Видавництво Фабула, 2021. 160 с.
35. Короткий словник термінів для професійного мовлення вчителя Укладачі Ходанич Л.П., Палько Т.В. 2018. 77 с. URL: <https://naurok.com.ua/korotkiy-slovník-terminiv-nush-dlya-profesiynogo-movlennya-vchitelya-2018-rik-17057.html> (дата звернення: 20.04.2024)
36. Костенко Т., Довгопола К. Нова українська школа: формування у молодших школярів навичок конструктивного спілкування, 2021. URL: <https://nuschool.com.ua/lessons/elementary/constructive/index.html> (дата звернення: 24.12.2023).
37. Кошель В. М., Кошель А. П. Наступність в роботі закладу дошкільної освіти та початкової школи в умовах інтеграції інклюзії. "Scientific horizon in the context of social crises" : матеріали III Міжнар. наук.-практ. конф. Токіо, 2020. С. 63–67.
38. Кузь В. Виховний комплекс «школа-дитячий садок». *Психолого-педагогічні проблеми сільської школи*. 2013. № 47. С. 229–235.
39. Кузьмічова В. А. Наступність музично-естетичного виховання в ДНЗ та школі з практикумом : навчальне видання. Харків: ХНПУ ім. Г. С. Сковороди, 2017. 31 с.
40. Кутішенко В. П., Ставицька С. О. Психологія розвитку та вікова психологія : навч. посіб. Київ : Каравела, 2009. 448 с.

41. Кухта А. М. Шляхи забезпечення наступності в організації навчальної роботи : автореф. дис. канд. пед. наук. Київ: 1969. 28 с.

42. Леонтович М. Д. Практичний курс навчання співу у середніх школах України: (з пед. спадщини композитора) / упоряд. Л. Іванов; передм. М. Гордійчука. Київ: Муз. Україна. 1989. 134 с.

43. Ликова В. Я. Наступність між дитячим садком і школою у вихованні та навчанні дітей: навчальний посібник. Харків: ХДПІ, 1991. 78 с.

44. Лисик О. Я. Реалізація принципу наступності між ЗДО і НУШ як психолого-педагогічна проблема. Нова українська школа в дії: актуальні проблеми методик навчання та стратегії розвитку: матеріали Всеукраїнської студентської науково-практичної конференції. Рівне: РДГУ, 2021. С. 153.

45. Любар Р. О. Вікові особливості готовності першокласників до музичного виховання в початковій школі. *Педагогіка вищої та середньої освіти*, 16 (1), 2006. С. 271–277.

URL: <https://journal.kdpu.edu.ua/ped/article/view/6102/5583> (дата звернення: 11.04.2024).

46. Мартинюк А. Науково-педагогічна концепція Б. Яворського у контексті мистецької освіти : *Молодь і ринок*. № 3–4. 2020. 189 с.

47. Масол Л. М. Методика навчання мистецтва у початковій школі. Харків: Веста, Видавництво Ранок, 2006. С. 93–99.

48. Масол Л. М. Наступність змісту та початкової мистецької освіти: зб. наук. пр.: Бердян. держ. пед. ун-т. 2002. С. 39–49.

49. Масол Л. М. Художньо-педагогічні технології в основній школі: єдність навчання і виховання : метод. посіб. Харків: Мадрид, 2015. 178 с.: іл.

50. Матвієнко С. І. Музичне виховання дошкільників в умовах передшкільної освіти. *Передшкільна освіта : теорія та практика* : навч. посібн. Ніжин: НДУ ім. М. Гоголя, 2023. 183 с.

51. Матвієнко С. І. Музичне виховання дошкільників у контексті реалізації засад передшкільної освіти. *Мистецька освіта України:*

трансформація вітчизняного досвіду в європейський простір. Ніжин, 2020. С. 53–58.

52. Матвієнко С. І. Теорія та методика музичного виховання дітей дошкільного віку : навч. посібник. Ніжин: НДУ ім. М. Гоголя, 2017. 297 с.

53. Михайлова Л. М. : Духовно-моральне виховання особистості : теорія та практика : науково-методичний посібник : за заг. ред. канд. пед. наук, доцента Л. М. Михайлової. Харків : Друкарня Мадрид, 2019. 250 с.

54. Мороз О. Г. До питання про наступність самостійної навчальної роботи учнів і студентів: Взаємозв'язок вузів зі школою: тези доповідей. Запоріжжя, 1971. С. 12.

55. Наступність дошкільного навчального закладу і початкової школи у вихованні дітей / за ред. Лисенко Н. В. Київ: Видавничий Дім Слово, 2013. 296 с.

56. Наступність у навчанні : бібліографічний покажчик / Вінницький держ. пед. ун-т ім. М. Коцюбинського, Бібліотека ; уклад. : Т. В. Мірохіна, Т. М. Баланюк ; відп. за вип. В. С. Білоус. Вінниця : ВДПУ, 2010. 32 с.

57. Науменко С. І. Музично-естетичне виховання дошкільнят. Київ : магістр, 1996. 96 с.

58. Перережко І. Проблеми наступності в навчанні. *Початкова освіта*. 2006. № 42 (378). С. 7–9.

59. Песталоцці Й. Г. Про мистецтво виховання. URL: <https://library.rshu.edu.ua/index.php/virtualni-vystavki/1063-vin-divivsyia-u-majbutne-j-g-pestalotstsi-pro-mistetstvo-vikhovannya> (дата звернення: 22.12.2023).

60. Половіна О. А., Ліпчевська І. Л. Наступність дошкільної освіти та нової української школи. *Інноватика у вихованні*. 2018. С. 203–214. URL: <https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/24598/> (дата звернення: 01.12.2023).

61. Поніманська Т. І. Дошкільна педагогіка: навч. посібник для студ. вищ. навч. закл. Київ.: Академвидав, 2006. 456 с.

62. Початкова освіта : метод. реком. щодо використання в освітньому процесі типової освітньої програми для 1 класів ЗЗСО; типова освітня програма для ЗЗСО (колективу авторів під керівництвом О. Я. Савченко) ; метод. коментарі провідних науковців Інституту педагогіки НАПН України щодо впровадження ідей НУШ в початковій освіті. Київ : Оріон, 2018. 160 с.

63. Про схвалення Концепції реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року: Розпорядження КМУ від 14 грудня 2016 р. N 988-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/988-2016-%D1%80#Text> (дата звернення: 05.03.2024).

64. Процик С. Внесок українських композиторів у теорію і практику музично-естетичного виховання школярів. *Музика в школі*. Вип. 8. Київ : Музична Україна, 1982. С. 52–57.

65. Психологічний словник Авт. / уклад. Синявський В. В. 2007. 336 с.

66. Ракітянська Л. М. Пріоритетність завдань шкільної музичної освіти. *Наукові записки*. Серія: Педагогічні науки. : редкол.: В. Ф. Черкасов та ін. Кіровоград : РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2016. Вип. 143. С. 75–79.

67. Романюк Н. І. Комплексне методичне забезпечення як фактор реалізації наступності у проведенні самостійної роботи. Актуальні проблеми трудової і професійної підготовки молоді : зб. наук. праць. Вінниця, 2003. Вип. 9. С. 121–123.

68. Савченко О. Я. Взаємозв'язок ключових і предметних компетентностей у контексті формування у молодших школярів уміння вчитися. *Імідж сучасного педагога*. 2012. № 6. С. 3–6.

69. Савченко О. Я. Розвивальний потенціал змісту освіти у 12-річній школі. *Шлях освіти*. 2008. № 2. С. 2–7.

70. Савченко О. Я. Наступність і перспектива в роботі двох перших ланок освіти. *Дошкільне виховання*. 2000. № 11. С. 4–5.

71. Савчин М. В. Вікова психологія: навч. посіб. Київ: Академвидав, 2011. 382 с.
72. Самоплавська Т. О., Лубенець Н. Д. Українська педагогіка в персоналіях : навч. посіб. для студ. вузів: у 2 кн.: за ред. Сухомлинської О. В. Київ: Либідь, 2005. Кн. 2: XX століття. С. 218–223.
73. Степанова Т. Феномен передшкільна освіта з позиції системного підходу. *Науковий вісник Миколаївського нац. універ. ім. В. О. Сухомлинського : Серія Педагогічні науки*. 2017. Вип. 1. С. 140–143.
74. Сухомлинський В. О. Як виховати справжню людину: вибрані твори: 5 том. Київ : Радянська школа, 1977. С. 239–255.
75. Титар О. Інтеграція навчального процесу як чинник розвитку пізнавальної активності учнів: Пінчук Г., Титар О. URL: <http://osvita.ua/school/lessons> (дата звернення: 10.04.2024).
76. Глумачний словник української мови: Яременко В. Т.3 : бібліографічна інформація. Київ : Аконіт, 1998. С. 927.
77. Глумачний сучасний український словник URL: <https://slovnyk.ua/index.php?swrd=%D0%BE%D1%81%D0%B2%D1%96%D1%82%D0%B0> (дата звернення: 22.03.2024).
78. Токарева Н. М. Основи вікової психології : навчально-методичний посібник. Кривий Ріг, 2013. 283 с.
79. Ушинський К. Д. Людина як предмет виховання. Історія педагогіки України. Кіровоград, 1998. С. 121–153.
80. Ушинський К. Д. Три елементи школи: URL: <http://www.library.tnpu.edu.ua/index.php/exhibitions/1100-yshunskuj1> (дата звернення: 01.12.2023).
81. Хартман О. Наступність дошкільної і початкової освіти у запитаннях і відповідях. *Вихователь-методист дошкільного закладу*. 2018. № 9. С. 20–25.
82. Харченко Н. А. Формування емоційного середовища дошкільника у науковій спадщині О. В. Запорожця. Актуальні проблеми

психології : збірник наукових праць Інституту психології імені Г. С. Костюка НАПН України. Том VIII: Методологія і теорія психології. Випуск 1. Київ-Ніжин : Вид-во ПП Лисенко, 2018. С. 316–321.

ДОДАТКИ

Фото шкільних заходів та заходів в дошкільному підрозділі

Театральна вистава для дошкільнят за участі школярів.

Участь дітей підготовчої групи у святі Останнього дзвоника в гімназії.

Музичні ігри та танці на свіжому повітрі.

Виховне заняття до Дня Соборності України

Участь у районному турі творчого конкурсу «Зоряне коло»

Новий рік з піснями та подарунками.

Виконання улюбленої новорічної пісні «Щедрик»